

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26^E JAARGANG

WOENSDAG 12 MAART 1941

No. 1312

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans, P. Lieftinck, N. J. Polak, J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 21*.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam: Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

INHOUD.	Blz.
Nederlandsche grondstoffen voor de industrie door <i>B. M. Sweers en A. A. van Ameringen</i>	178
Gedachten over een nationaal plan door <i>Dr. Ir. H. G. van Beusekom</i>	183
Voorlichting bij beroepskeuze nu en straks door <i>Anth. Folmer</i>	186
Roekbesprekingen.	
Georg Berg en Ferdinand Friedensburg: Das Gold, bespr. door <i>G. J. H. de Graaff</i>	188
Dr. M. E. Kamp: Die geldliche Wechsellenlehre, en Dr. H. Mühlhöff: Die englische Währungsabwertung und die wirtschaftlichen Wechsellen, 189	
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	189
Maandcijfers.	
Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland	190
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederlandsche grootbanken	191
Statistieken.	
Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten	191—192

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Hoewel, blijkens de recente ontwikkeling van de beleeningen bij De Nederlandsche Bank, de particuliere banken haar ter gelegenheid van de storting op de 4 pCt. leening 1941 opgenomen beleeningen zoo spoedig mogelijk aflossen uit de middelen, die haar toevloeden uit hoofde van aflosbaar gesteld schatkistpapier, hebben zij inmiddels ook reeds weer nieuw schatkistpapier kunnen opnemen. Daartoe heeft in de eerste plaats bijgedragen de verruiming van de geldmarkt door de omvangrijke betalingen, die de schatkist 1 Maart jl. te doen had, waaronder een belangrijke aflossing op de 3—3½ pCt. leening 1938. De agent van de schatkist heeft de rentebasis voor het op de markt geplaatste schatkistpapier gebracht op een lager niveau dan vóór de consolidatieoperatie gebruikelijk was. Oppervlakkig beschouwd, zou men die handelwijze kunnen toeschrijven aan de overweging, dat, na de aflossing van een omvangrijk bedrag uitstaand schatkistpapier uit de opbrengst van de nieuwe leening, de geldmarkt geacht zou kunnen worden dusdanig te zijn verruimd, dat een lagere geldrente gemotiveerd is. Bij nadere beschouwing is het echter duidelijk, dat die overweging nauwelijks een rol kan spelen, omdat immers de vraag- en aanbodsverhoudingen op de geldmarkt door de consolidatietransactie maar betrekkelijk weinig zijn gewijzigd. Voor en na blijft de schatkist voor de financiering van een omvangrijk bedrag op de centrale bank aangewezen, zoodat, wanneer men thans blijkt te streven naar een lagere geldrente, dit niet als de normale werking van de vrije krachten op de geldmarkt kan worden beschouwd. Wij hebben er te dezer plaatse trouwens reeds vroeger op gewezen, dat de geldrente onder de heersende omstandigheden geen noemenswaarde functioneel-economische beteekenis meer heeft. En daarom is het dan ook logisch, dat men niet — zooals dat vroeger het geval placht te zijn — de rente, wanneer de markt vrijwel permanent steunt op de centrale bank, tot het niveau van het officieele bankdisconto laat aantrekken. Zoodra de schatkist echter haar financieringspolitiek aldus onttrekt aan den invloed van de marktrente en zelf de rente fixeert, waartegen zij op die markt geld wil opnemen, terwijl de daarna resteerende behoefte automatisch bij de centrale bank wordt gedekt, kan zij de hoogte van die rente ook vrijwel ad libitum vaststellen. In dat licht dient de recente verlaging te worden gezien, waarbij kan worden aangetekend, dat men blijkbaar in het bijzonder de plaatsing van het langer loopende papier wil stimuleeren, aangezien men de rente daarvoor relatief minder heeft gereduceerd.

De kapitaalmarkt gaf voor aandelen in de tweede helft der week een uitgesproken verbetering te zien. De koersen der hoofdfondsen, die tot een uitermate laag peil waren gedaald, stegen in enkele dagen tijds met eenige tientallen punten. De obligatiemarkt, die reeds in het begin van de week een herstel vertoond had, doch daarna weer aan een reactie ten prooi was geweest (wellicht mede als gevolg van den indruk, dien de weekstaat van De Nederlandsche Bank ten onrechte op sommigen maakte), gaf in de tweede helft van de week, in sympathie met de aandelenmarkt, een duidelijk herstel te zien. De nieuwe 4 pCt. leening steeg tot 97½ pCt., terwijl de 3—3½ pCt. leening van 1938 zelfs tot 86 pCt. kon monteeren.

NEDERLANDSCHE GRONDSTOFFEN VOOR DE INDUSTRIE.

Inleiding.

Nederland is een land, dat niet rijk is aan grondstoffen. In meer normale tijden dan de huidige is dat geenszins een gevaar voor de ontwikkeling van ons bedrijfsleven, aangezien dit (en wij denken dan in het bijzonder aan onze industrie) ook kan werken — en wat meer wil zeggen: concurrerend kan werken — met van buiten aangevoerde grondstoffen. De ligging van ons land is immers voor den aanvoer van vele grondstoffen uitermate gunstig; men denke in dit verband aan de hoogovens te IJmuiden, waar ijzererts en steenkool uit verschillende richtingen kunnen worden aangevoerd. Men denke ook bijv. aan de — voor ons land volkomen rationeële — takken van industrie, welke koloniale producten als cacao, tabak, kina, tin, e.d. verwerken.

Deze situatie en deze voorbeelden zijn zoo bekend, dat men in het algemeen geneigd is de beteekenis van den binnenlandschen grondstoffenfactor voor onze industrie laag aan te slaan. Zulks is ook daardoor verklaarbaar, omdat deze laatste quantitatief veel moeilijker te determineren was, terwijl de invoercijfers voor iedereen openstonden.

Een recent onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft echter licht geworpen op de respectieve beteekenis van ingevoerde en binnenlandsche grondstoffen voor onze industrie. Hierbij bleek, dat, terwijl de totale zuivere productie der Nederlandsche industrie ¹⁾ over 1938 ruwweg op f 2.400.000.000 kon worden geraamd, er in dat jaar voor f 454.000.000 ²⁾ aan grondstoffen en halffabrikaten voor deze productie uit het buitenland werd aangevoerd en, ruw geschat, voor een gelijk bedrag aan grondstoffen uit het binnenland werd betrokken. In totaal werd dus voor een bedrag van pl.m. f 900.000.000 van buitenaf aan onze industrie toegevoerd om de genoemde zuivere productie mogelijk te maken.

Ofschoon het hier, zooals gezegd, een schatting betreft, welke de werkelijkheid slechts benaderen zal, zijn deze cijfers in zoverre verrassend, dat de ingevoerde en de binnenlandsche grondstoffen voor onze industrie van een gelijke orde van grootte blijken te zijn, en ons zgn. grondstof-arme land ook in een betrekkelijk normaal jaar als 1938 naar den omvang beschouwd in staat was in een groot deel van zijn grondstofbehoefte zelf te voorzien. Aan den anderen kant moet men deze cijfers ook niet te gunstig uitleggen. Al is de hoeveelheid der in het binnenland gewonnen grondstoffen hoog, men moet zich realiseeren, dat de verscheidenheid van de grondstoffen van inlandsche herkomst gering is.

Wij zijn thans, in tegenstelling tot 1938, in zeer belangrijke mate aangewezen op ons zelf; op onze eigen arbeidskracht, ons eigen vernuft, op onzen eigen bodem en onze eigen fabrieken en machines. En het gaat er thans om, met inspanning van alle krachten, uit die eigen bronnen te halen, wat er uit te halen is. Slechts dan kunnen wij — voor zoover de omstandigheden zulks maar eenigszins toelaten — ons levenspeil, en datgene, wat de Nederlandsche ondernemers in den loop van tientallen jaren moeizaam hebben opgebouwd, in stand houden. Wij denken bij dit laatste aan onze bedrijven, hun organisatie, hun relaties, en de vakkennis, ervaring en scho-

¹⁾ „Zuivere productie” is in dit verband de gezamenlijke waarde van de voortgebrachte industrieele producten: dus exclusief alle halffabrikaten e.d., die door den eenen industrietak aan den anderen worden verkocht.

²⁾ De bovenstaande cijfers, welke niet gepubliceerd werden, en enkele der andere in dit artikel verwerkte gegevens werden ons welwillend verstrekt door het Centraal Bureau voor de Statistiek.

ling van degenen, die in het productieproces werkzaam zijn; alle zaken, waarvan de toekomstige welvaart van ons land in zeer sterke mate afhankelijk is.

De bronnen, waaruit in vroegere jaren de bovengenoemde ca. f 450.000.000 aan inlandsche grondstoffen aan onze industrie toevloeiden, vormen thans de voornaamste en in vele gevallen de eenige basis voor onze industrie. Het loont de moeite na te gaan, welke bronnen het hier betreft. Het gebrek aan cijfers, waarop wij voortdurend zijn gestuit, maakt het helaas noodzakelijk, dat deze „inventarisatie” een zeer globaal karakter zal dragen. Aanknooppunten voor latere statistische onderzoeken biedt onze studie wellicht wel.

Bij ons onderzoek hebben wij een zestal groepen grondstoffen onderscheiden, nl.:

- I. Dieptedelstoffen.
- II. Oppervlaktedelstoffen.
- III. Land- en tuinbouwproducten.
- IV. Veeteeltproducten.
- V. Visscherijproducten.
- VI. Afvalstoffen.

Al dadelijk valt op te merken, dat de beide eerste groepen vermoedelijk een hechte basis voor de industrieele voortbrenging in de naaste toekomst zullen blijven. Bij de derde en vierde groep, bestaande uit de producten van landbouw en veeteelt, zijn verschillende factoren werkzaam, welke een sterke inkrimping der productie tengevolge zullen hebben; wij denken daarbij vooral aan een gebrek aan veevoeders en meststoffen, en aan de beperking van den veestapel. Ook de groep der visscherijproducten vormt onder de huidige omstandigheden voor het grootste deel een ongewisse bron.

Van de hoeveelheid voor herbewerking in aanmerking komende afvalstoffen is slechts te zeggen, dat de hoeveelheid consumptie-afval een functie vormt van de voor het verbruik zelf beschikbaar komende hoeveelheden. Met de daling van deze laatste neemt de hoeveelheid der beschikbaar komende afval in minstens even sterke mate af; waarschijnlijk zelfs nog meer, daar het huishouden in dezen tijd zuiniger wordt gedreven. Een deze afneming tegenwerkende kracht — wij komen daarop nog terug — vormt de meer intensieve verzameling en verwerking van afvalstoffen. Voor de productie-afval geldt in het algemeen hetzelfde. Waar wij ons echter beperken tot de grondstoffen, die naar hun aard buiten het industrieele productieproces zijn gelegen, laten wij de productie-afval, die binnen genoemd proces circuleeren, hoe belangrijk zij ook mogen zijn, in het navolgende buiten beschouwing.

Overigens leert een ruwe schatting van het C.B.S., dat de binnenlandsche productie voor de industrie, zooals wij reeds mededeelden, over 1938 gezamenlijk een waarde van f 450.000.000 vertegenwoordigend, als volgt kunnen worden verdeeld:

Steenkolen	pl.m. f 85.000.000	19 pCt.
Landbouwproducten	„ „ 90.000.000	20 „
Melk	„ „ 225.000.000	50 „
Overige	„ „ 50.000.000	11 „
Totaal	pl.m. f 450.000.000	100 pCt.

Hieruit blijkt reeds terstond de zeer groote beteekenis van landbouw en veeteelt voor onze industrie, in het bijzonder in tijden als de huidige.

I. Dieptedelstoffen.

Alleen steenkool en zout komen in groote hoeveelheden in ons land voor. Volgens schattingen bedraagt de hoeveelheid direct exploiteerbare steenkool in Limburg ruim 1 milliard ton. Bovendien heeft ons land in het nog on-

ontgonnen. Peelgebied een reserve van $1\frac{1}{2}$ milliard ton. De laatste jaren was de binnenlandsche steenkoolproductie, quantitatief bezien, ongeveer gelijk aan de totale, tusschen de 13 en 14 miljoen ton 's jaars liggende binnenlandsche behoefte. (Hierbij dient te worden opgemerkt, dat, zooals bekend, toch nog de noodige in- en uitvoer plaats vindt, omdat onze mijnen niet precies die soorten steenkool leveren, die wij hier behoeven).

Deze steenkool is niet alleen voor vrijwel de geheele Nederlandsche industrie van belang als hulpstof, bovendien zijn er verschillende takken van nijverheid, die op de steenkool als grondstof zijn aangewezen. Te wijzen valt in de eerste plaats op de cokesovens, die als bijproduct aanzienlijke hoeveelheden gas leveren, de gasfabrieken en de elektrische centrales. Verder ontstond er bij de mijnen, op basis van de steenkolen, een zeer belangrijke chemische industrie, die, behalve somtijds van enkele uit het buitenland aangevoerde grondstoffen, mede gebruik maakt van een „grondstof”, die eigenlijk in geen der hierboven genoemde zes groepen is onder te brengen, nl. de stikstof uit de lucht. Voor de vervaardiging van een zoo onmisbaar artikel als de kalkammonsalpeter wordt dan ook geen enkele buitenlandsche grondstof gebruikt. Voor de andere soorten stikstofkunstmest en de ammoniak en nitraatmeststoffen is men daarentegen mede aangewezen op een belangrijk uit buitenlandsche grondstoffen vervaardigd product, nl. zwavelzuur. Van de pl. m. 100.000 ton zuivere stikstof, waarop de Nederlandsche behoefte in de laatste jaren werd geschat, leverden de Staatsmijnen er pl. m. 60.000.

Wij vermelden verder de industrieën, die artikelen als pek, asfaltpapier, oliën (o.m. voor het impregneeren van hout) en benzol vervaardigen, en die eveneens de steenkool als basis hebben.

Nog niet zoo lang geleden produceerden de mijnen per 24 uur gemiddeld 7000 ton cokes, 3.000.000 m³ gas, 105 ton zwavelzure ammoniak, 70 ton benzol, 230 ton teer, 125 ton pek en 75 ton ruwe olie³⁾.

Onze voorraad zout is naar verhouding nog oneindig veel grooter. In de zoutvelden bij Boekelo en Hengelo bevindt zich voldoende zout om het geheele wereldverbruik voor alle doeleinden, zijnde 25.000.000 ton, gedurende 80 jaar te kunnen verzorgen! In het jaar 1939 overtrof de productie van de Kon. Ned. Zoutindustrie (200.000 ton) het totale binnenlandsche verbruik nog met 26.000 ton⁴⁾. Ook het zout is weer grondstof voor een belangrijke chemische industrie, die als producten aflevert natronloog, caustic soda, vloeibaar chloor, chloorbleekloog en zoutzuur.

II. Oppervlaktedelfstoffen.

Verschillende oppervlakedelfstoffen komen in zoodanige hoeveelheden in ons land voor, dat zij een reeks omvangrijke takken van industrie deden ontstaan.

De goede Nederlandsche grondstof *klei*, die vooral op de uiterwaarden van onze rivieren, maar ook in andere deelen van ons land wordt gevonden, is de voornaamste grondstof, die de vele Nederlandsche steenfabrieken, zoowel die van metselsteen als die van straatsteen, noodig hebben. Ook onze fabrieken van ruw aardewerk, draineerbuizen, gresbuizen en de dakpannenindustrie gebruiken dit materiaal, dat ter voorziening in de binnenlandsche behoefte rijkelijk aanwezig is.

De *schelpen* van ons strand vormen het uitgangsmate-

³⁾ Zie het artikel „De Limburgsche Steenkolenmijnindustrie gedurende de laatste 40 jaren” door Mr. Dr. W. A. J. M. van Waterschoot van der Gracht, in „Het bedrijfsleven tijdens de Regering van H. M. Koningin Wilhelmina”, Amsterdam 1938.

⁴⁾ Zie het artikel van Ir. G. de Haas over de Koninklijke Nederlandsche Zoutindustrie in het Maandblad „Nederlandsch Fabrikaat” van Maart 1940, blz. 112.

riaal voor een deel onzer kalkindustrie. De productie van onze ca. 50 schelpkalkfabrieken was, mede gezien den aard van de kalk, slechts voldoende om te voorzien in ongeveer 50 pCt. van de binnenlandsche vraag, die vooral komt van den kant van den landbouw, de chemische industrie, de kalkzandsteenfabrieken en het bouwbedrijf. Opvoering van de productie achten deskundigen echter wel mogelijk, al vormt uiteraard de bemoeilijking van het schelpenvisschen langs de kust thans een rem.

Het *kalksteen* of *mergel* uit den Sint Pietersberg bij Maastricht vormt de belangrijkste grondstof voor cement. Een tweede grondstof daarvoor is een kleisoort, die eveneens in Limburg wordt aangetroffen. In de laatste jaren voorzag onze eigen cementindustrie voor ongeveer de helft in de binnenlandsche behoefte aan dit product. Ook dit aandeel acht men voor verhooging vatbaar.

Grint, dat in ons land, o.a. bij de rivieren, in groote hoeveelheden kan worden gewonnen, is grondstof voor beton en enkele andere bouwmaterialen.

Zand is eveneens een voor de bouwnijverheid veelgebruikt materiaal; het wordt onder meer — samen met cement en grint — voor het maken van beton aangewend. Het zilverblood, dat bruikbaar is voor onze glasindustrie, valt te winnen in Zuid-Limburg, dicht bij de Belgische grens. Ook vormzand voor onze ijzer- en kopergieterijen wordt in eigen land gewonnen.

Van *hoogveen* en *laagveen* zij opgemerkt, dat zij niet alleen als brandstof voor de industrie (in 1939: 252.700 ton), maar ook voor de turfstrooiselvervaardiging (in 1939: 124.000 ton) van belang zijn; turfstrooisel heeft een vochttopnemingsvermogen, dat grooter is dan dat van alle andere strooimiddelen: het kan het tien-voudige van zijn eigen gewicht aan water opnemen.

Voorts valt uit turf turfcookes te vervaardigen, waarbij tevens gas en teer vrijkomen. De turfcookes is niet alleen zeer geschikt als generatorbrandstof, maar vormt tevens de grondstof voor actieve kool.

Ijzeroer, dat vroeger de opkomst van de ijzergieterijen in het Zuid-Oosten van ons land heeft veroorzaakt, is thans van minimaal belang geworden en wordt nog slechts in kleine hoeveelheden gedolven voor de vervaardiging van gaszuiveringsmassa.

Bruinkool, het product, dat naar aard en samenstelling ligt tusschen turf en steenkool, wordt in beperkte hoeveelheden gewonnen in de groeve Carisborg te Treebeek (Limburg). Het ruwe product wordt gedeeltelijk verwerkt tot bruinkoolbriketten. In 1938 bedroeg de productie in Limburg 170.637 *kg. ton*.

Een oppervlakedelfstof, welke men in den vorigen wereldoorlog en ook thans weer is gaan explooreeren, wordt gevormd door de *fosfaten*, die zich in Twente als fosferietknollen in den bodem bevinden. De voorraden van deze delfstof zijn vermoedelijk niet groot, doch zij laat zich verwerken tot een bruikbare fosfaatmeststof, iets waaraan juist in deze tijden groote behoefte bestaat.

In het bijzonder in tijden als de huidige is een meer intensieve exploitatie van al deze en de overige in ons land voorkomende natuurgaven zeker wenschelijk en mogelijk. Dit is ook de conclusie van Jongmans en van Rummelen⁵⁾, die een gedetailleerde lijst opstelden van de delfstoffen in Zuid-Limburg, waaruit blijkt, dat, behalve de steenkool, alleen reeds in die streek nog 29 andere meer of minder bruikbare grondstoffen, waarvan sommige in zeer groote hoeveelheden, aanwezig zijn.

III. Land- en tuinbouwproducten.

Voor al bij het overzicht van de producten van landbouw en veeteelt, welke als grondstof voor de industrie

⁵⁾ Men zie de buitengewoon belangwekkende „Korte beschrijving van grondstoffen voor industriële, bouwkundige en landbouwkundige doeleinden in Zuid-Limburg” door W. J. Jongmans en F. H. van Rummelen.

kunnen dienen, zullen wij niet naar volledigheid streven. In sommige gevallen is de tak van industrie, welke deze grondstoffen verwerkt, eigenlijk het best aan te duiden als voortzetting van den landbouw, waarbij de landbouwproducten een industriële bewerking ondergaan, om hen geschikt of meer geschikt te maken voor de consumptie. In overeenstemming met het gebruik zullen wij echter de hier bedoelde veredelingsbedrijven van landbouwproducten als takken van industrie behandelen.

Sprekend over landbouwindustrieën denkt men in de eerste plaats aan bedrijven als de suiker-, strookarton-, aardappelmeel- en conservenfabrieken, welke, zooals bekend, resp. verwerken *suikerbieten, stroo, aardappelen en fruit en groenten*. De jaarproductie van suikerbieten was in de achtereenvolgende jaren pl.m. 1500 tot 1600 miljoen kg, hetgeen juist voldoende was om er de 220 miljoen kg suiker, die voor de binnenlandsche consumptie noodig was, uit te bereiden. Een afvalproduct van de suikerfabricage, de melasse, is op zijn beurt weer grondstof voor de spiritusindustrie.

Van stroo, de halm van graan, was de productie dermate groot — in de achtereenvolgende jaren pl.m. 2.300.000 ton per jaar, waarvan de industrie, hoofdzakelijk de kartonindustrie, 475.000 ton afnam — dat men intusschen naar nieuwe afzetmogelijkheden zocht en deze ook inderdaad vond. Men denke aan de aanwending van stroo voor de vervaardiging van bouwplaten en strookarton voor verwerking in kisten.

Voorts dient stroo als grondstof voor de cellulosefabricage, op welk artikel een stroostof- en papierfabriek in de Veenkoloniën zich sinds eenige jaren toelegt. Van groote beteekenis voor den landbouw en industrie is ook het project van de A.K.U. voor de fabricage van celvezel uit stroocellulose.

De *aardappelleelt* brengt in normale jaren ruim twee miljoen ~~kg~~ consumptie- en driekwart miljoen ~~kg~~ fabrieksaardappelen op. De laatste worden door een twintigtal fabrieken verwerkt tot aardappelmeel, kleefmiddelen enz., terwijl tevens van deze grondstof spier, distilleerleerd, kunsthoorn en knopen worden gemaakt.

Fruit en groenten vormen de grondstof voor een belangrijk deel onzer conservenindustrie, welke producten als jam, limonade, vruchtensap, zoete most, groenten en vruchten in blik of glas of in bevroren toestand, e.d. fabriceert. In dit verband dienen ook de drogerijen te worden genoemd, welke een betrekkelijk nieuwe verwerkingsmogelijkheid voor groenten en fruit toepassen. Bovendien verwerken de essencesfabrieken aanzienlijke hoeveelheden fruit. In 1938/1939 kocht de conservenindustrie voor pl.m. f 8.700.000 aan, bijna uitsluitend inlandsche, groenten en fruit.

De vezelstof *vlas* staat in het middelpunt der belangstelling. Zij wordt gedeeltelijk in een Nederlandsche vlaspinnerij versponnen en door onze uitstekend toegeruste linnenindustrie verwerkt tot linnen en damast. Zou de geheele productie aan gerepeld vlas, zijnde ruim 100 miljoen kilogram, in eigen land worden verwerkt, dan zou naar schatting ongeveer een derde van het binnenlandsche verbruik aan katoen kunnen worden vervangen. In den laatste tijd werd echter slechts ongeveer twee derde dezer productie door de vlaspinnerie in eigen land tot vezels verwerkt, terwijl de spinnerie weer slechts een gedeelte van de binnenlandsche vlasvezel-productie kan verwerken. Dientengevolge zijn onze linnenweverijen in sterke mate op buitenlandse garens aangewezen. Het is zeer zeker toe te juichen, dat hard gewerkt wordt aan nieuwe werkwijzen om het vlas snel en goed te verwerken (chemisch roten). Vooral zal het echter voor de benutting van deze grondstof noodig zijn, dat de beschikbare spin-capaciteit aanzienlijk wordt uitgebreid.

Graan (het stroo besproken wij reeds) werd in 1939 in de volgende hoeveelheden in ons land voortgebracht:

Tarwe	ongeveer	380	miljoen	kg.
Rogge		480	"	"
Gerst		115	"	"
Haver		425	"	"

Al was deze productie dan ook absoluut onvoldoende om in de totale binnenlandsche behoefte te voorzien, toch vormt het binnenlandsche graan een zeer belangrijke grondstof voor de meelindustrieën, de bakkerijen, de biscuit- en koekfabrieken, de kindermeele-, gort- en vee- en mengvoederindustrie en bovendien o.a. voor de stijfelfabrieken, de distilleerderijen en de brouwerijen. Wat deze laatste betreft, zij er op gewezen, dat er sedert een aantal jaren hard wordt gewerkt aan de veredeling van de binnenlandsche geproduceerde gerst, waardoor deze een steeds bruikbaarere grondstof gaat vormen voor onze bierbrouwerijen.

Naast de genoemde willen wij nog enkele minder belangrijke, maar daarom toch niet te verwaarlozen, landbouwvoortbrengselen vermelden. Vele der „kleine“ landbouwproducten zijn trouwens juist in tijden als deze van groot belang: zij geven bovendien onzen land- en tuinbouw een meer veelzijdigen inslag.

In de eerste plaats noemen wij dan de van oudsher in ons land verbouwde producten als *koolzaad, karwij, mosterd en cichorei*. Daarnaast valt te wijzen op landbouwproducten, waarvan een grootere voortbrenging in het bijzonder in den huidige tijd opkomt en van groeiende beteekenis wordt. Wij denken hierbij bijv. aan de *tabak*. Op het oogenblik is de verbouw van tabak hier te lande nog van geringe beteekenis, nl. slechts 15.000 kg per jaar. Mede dank zij de bemoeienissen van lichamen als de Nederlandsche Heidematschappij, die veel deed voor de veredeling der in Nederland groeiende tabaksoorten, bestaat echter de kans, dat deze van oudsher in ons land uitgeoefende cultuur weer nieuw leven verkrijgt, zoodat in tijden van voortgezette schaarschte een, zij het dan ook klein, deel onzer tabakverwerkende industrie het Nederlandsche blad zal kunnen verwerken.

Verder noemen wij nog de *hop*, aan den verbouw waarvan de laatste jaren weer toenemende aandacht is geschonken en de voor ons land geheel nieuwe *sojaboon*. Interessant is nog het feit, dat ook de *bloembol* thans als industriële grondstof zijn intrede heeft gedaan, en wel bij de industrie van koffiesurrogaten.

De producten van onze boschbouw zouden wij eveneens tot deze groep willen rekenen. Wij denken natuurlijk in de eerste plaats aan het *hout*, dat o.a. wordt verwerkt in de houtzagerijen voor de bouwnijverheid, de meubelindustrie en kistenfabrieken, de lucifers- en de klompenindustrie. In het bijzonder ook voor onze steenkolenmijnen is het inlandsche hout van groote beteekenis. Niet onvermeld moge blijven het gebruik van — en dit is een nieuwe, uit de tijdsomstandigheden voortgevloede, vorm van aanwending — met houtgasgeneratoren toegeruste auto's, hetwelk ons land in staat stelt een paar duizend wagens op den weg te houden. Afgezien van dit laatste echter consumeerde Nederland tot nu toe per jaar pl.m. 4 miljoen m³ rond en gezaagd hout, waarvan $\frac{1}{2}$ miljoen m³ uit eigen land kwam. Volgens deskundigen is bij efficiënt beheer onze bosschen de binnenlandsche productie echter aanmerkelijk op te voeren⁶⁾.

In dit overzicht mag verder niet ontbreken het *griendhout* als grondstof voor de mandenmakerijen en *riet* of *biezen*, waarvan handwerkers met veel vaardigheid allerlei gebruiksvoorwerpen (o.a. matten) vlechten, en waaraan de bouwnijverheid een op het land veelgebruikte dakbedekking ontleent.

Tenslotte noemen wij weer enkele in het bijzonder in

⁶⁾ Zie het artikel „Meer hout uit onze Nederlandsche bosschen“ door Dr. G. Houtzagers in het Tijdschrift der Nederlandsche Heidematschappij, December 1940.

dezen tijd van belang zijnde producten: onze bosschen kunnen behalve hout ook nog een gedeelte van de door de leerlooierijen benoodigde *looistoffen* leveren: uit *beukenoeljes* perste men in den vorigen oorlog olie; *eikels* verwerkt men tot koffiesurrogaat, enz.

Het moge uit dit alles duidelijk zijn geworden, dat er, ook voor de toekomst van onze industrie, veel afhangt van de ontwikkeling van den landbouw. De nijverheid heeft er alle belang bij, dat men er inderdaad in slaagt, de landbouwproductie, zelfs bij een noodgedwongen beperking van het gebruik van meststoffen, op peil te houden of in bepaalde richtingen op te voeren. Zal men daarin slagen door de ingebruikneming van nieuwe gronden? Alle krachten zullen moeten worden ingespannen, elk stuk grond zal moeten worden benut, en meer dan ooit dienen de meest productieve bebouwingsmethoden te worden toegepast en dienen de allerbeste zaden voor land- en tuinbouw te worden benut. Hier ligt een dankbare taak voor onze kweekers, wier rusteloze arbeid immers rechtstreeks is gericht op toeneming van de bodemproductie.

Grooté aandacht verdient ook de vraag, welke producten in meerdere en welke in mindere mate moeten worden verbouwd. Hierbij moet, binnen het kader van de voorziening van ons land met het meest noodige, eveneens de vraag van de verschaffingen van „landbouwgrondstoffen” aan onze industrie — die ook in de toekomst een belangrijk deel van ons jaarlijksch bevolkingsoverschot werk moet geven — veel gewicht in de schaal werpen.

Er kan in dit verband overigens op worden gewezen, dat er in de wijze van aanwending der landbouwproducten thans groote wijzigingen zijn opgetreden en nog zullen optreden; iets, wat trouwens niet geldt voor de landbouwproducten alleen, maar ook voor de overige in dit artikel genoemde grondstoffen. De beperkt beschikbare hoeveelheid wordt gestuurd in de richting van de meest urgente behoeften, hetgeen zelfs neer kan komen op een algeheele wijziging in de aanwendingsrichtingen. Men denke aan het geval, dat een bepaald materiaal niet meer uit het buitenland kan worden aangevoerd en thans een Nederlandsch materiaal, dat tot nu toe voor andere doeleinden werd gebruikt, hiervoor in de plaats wordt gesteld. Zoo is de gerst ten deele aan één van haar belangrijke bestemmingen, de bierproductie, onttrokken en dienstbaar gemaakt aan de veeteelt. Dit voorbeeld ware met ettelijke andere te vermeerderen.

Verschuivingen als deze zullen in den komende tijd ongetwijfeld meer voorkomen; zij beteekenen echter een meer doelmatige en volledige dienstbaarmaking van de beschikbare grondstoffenhoeveelheid aan de behoeften van onze volksgemeenschap en komen dus neer op een verhooging van het nuttig effect onzer grondstoffenbronnen.

IV. Veeteeltproducten.

Wij herinneren nog even aan de in de inleiding gemaakte opmerkingen, dat, ten eerste de voortbrenging van deze producten in sterke mate afhankelijk is van de grootte van onzen veestapel, en ten tweede ons overzicht geenszins de pretentie heeft van volledigheid: wij doen slechts een greep.

Het meest omvattende en als grondstof voor de industrie nuttigste voortbrengsel onzer veeteelt vormt de *melk*, welke voor onze talrijke zuivelfabrieken, producenten van kaas, boter, gecondenseerde melk, melkpoeder en caseïne de voornaamste grondstof vertegenwoordigt; de caseïne is op haar beurt weer de basis voor de opkomende melkwolindustrie. Vóór den oorlog leverde onze melkveestapel ongeveer vijf milliard kg melk, waarvan niet minder dan 4/5 fabriekmatig werd verwerkt.

Het *vleesch* van ons vee wordt gedeeltelijk verwerkt in de vleeschconservenfabrieken en de exportslachterijen. Op de slachtproducten berusten ook bedrijven als de

beenderen-verwerkende lijm-, gelatine- en beendermeel-fabrieken, waarop wij onder de rubriek „afvallen” nog nader terugkomen; voorts de industrie van orgaanpreparaten, waarvan ons land in Oss een belangrijken representant heeft; de hoornverwerkende industrie; en tenslotte de leerlooierijen, schoenen- en lederwarenfabrieken.

Volgens schatting verkreeg men enkele jaren geleden alleen reeds door de slachting van 476.000 runderen en 720.000 kalveren 20.760.000 kg *huiden en vellen*, die 10.380.000 kg leder opleverden⁷⁾, hetgeen echter, dit zij er terstond aan toegevoegd, slechts een fractie was van de totale binnenlandsche behoefte.

Reeds omstreeks 1800 werd propaganda gemaakt voor de teelt van schapen, de leveranciers van de textielgrondstof *wol*. Men voerde nieuwe rassen in en hoopte zoo een schapenteelt op grootere schaal in ons land te verkrijgen. Deze pogingen hebben nooit veel succes gehad. De textielindustrie heelt niet in overwegende mate binnenlandsche wol verwerkt: in tijden van normaal wereldverkeer kon onze schapenteelt slechts voor pl.m. 10 pCt. in de binnenlandsche wolconsumptie voorzien.

V. Visscherijproducten.

Het is algemeen bekend, hoe bij voldoende aanvoer een gansche reeks vischconservenbedrijven en -bedrijfjes de *zoet- en zoutwatervisch*, *oesters*, *mosselen*, enz., verwerken. Vooral de industrieele verwerking van mosselen schijnt in den laatsten tijd een groote vlucht te hebben genomen en daarbij ook nieuwe banen te hebben ingeslagen.

Vischafval biedt in dezen schaarschetijd een geschikte grondstof voor de vervaardiging van *vischmeel*. Een in 1939 ingevoerd voorschrift, om de aangevoerde zeevisch onmiddellijk in de afslagplaatsen van den kop te ontdoen, beteekende toen het meer beschikbaar komen in 9 dagen van ongeveer 10 ton vischmeel⁸⁾.

VI. Afvalstoffen.

Een belangrijke grondstofreserve, aan welke exploitatie in den laatsten tijd veel energie wordt besteed, en waarmee zich zelfs een speciaal Rijksbureau bezig houdt⁹⁾, vormen de afvalstoffen. Zooals reeds opgemerkt past een bespreking van de afvallen, die uit het productieproces voortkomen, niet in het kader van dit artikel, al komen verschillende der hierna te noemen producten zoowel in den vorm van productie- als van consumptie-afvallen beschikbaar.

De reserve, waarvan men onder de huidige omstandigheden de meeste verwachtingen koestert, wordt gevormd door de *afvallen uit de consumptie*. Weliswaar bleef ook dit terrein vroeger lang niet onbewerkt. In vele landen, waaronder het onze, is de verzamelende handel er in geslaagd regelmatig een groot deel van hetgeen aan afval uit de consumptie-huishoudingen beschikbaar kwam, door te geven aan die bedrijven, welke hiervoor emplooi hadden. De handel reageerde veelal zeer zuiver op de verschillende prijsbewegingen. Had men thans de prijsstijging haar vrijer loop gelaten, dan had, naar wij mogen aannemen, al hetgeen bij de huidige schaarschte aan grondstoffen van waarde is voor het bedrijfsleven, automatisch zijn bestemming bereikt. De stabilisatie van de prijzen maakt het echter noodzakelijk het particulier initiatief van den handel aan te vullen met een systeem van dwingende voorschriften, organisatie, propaganda en voorlichting.

Wij wezen er in onze inleiding reeds op, dat gedurende den oorlogstijd normaliter de hoeveelheid vrijkomend afval een gestadig dalende lijn zou moeten ver-

⁷⁾ Zie Ir. J. B. Obbink „De Onmisbare”, Arnhem 1935.

⁸⁾ Zie H. W. Lambers, „Een verwaarloosde reserve”, in E.-S.B. van 24 April 1940, blz. 309.

⁹⁾ Rijksbureau voor Oude Materialen en Afvallen.

toonen. Wellicht is het echter door overheidsingrijpen mogelijk om afvalfen, welke vroeger verloren gingen of op minder economische wijze werden benut, thans op de meest doelmatige wijze aan de grondstofvoorziening dienstbaar te maken. Hierdoor bestaat een kans de dalende lijn, althans voorloopig, in een stijgende om te zetten.

Wij zullen thans in vogelvlucht de terreinen van een aantal industrieën overzien, waar de toepassing van consumptie-afvalfen een rol speelt.

Bij de metaalindustrie is het vooral de staal- en ijzer-fabricage, die voor een belangrijk deel steunt op de verwerking van afval, het *schroot*, dat bij de productie van staal (bij het smeltproces in de Siemens-Martinovens) in een bepaalde verhouding aan het ruwijzer wordt toegevoegd. Belangrijk is, dat in geval van nood het schroot voor vele doeleinden, o.a. voor gietijzer, geheel in de plaats van het ruwijzer kan treden, zoodat ook landen, die niet over ijzererts beschikken, nog geruimen tijd de ijzer- en staalproductie kunnen voortzetten.

Het schroot vormt voornamelijk productie- doch ook consumptie-afval. Van de voor de consumptie afgestane hoeveelheden ijzerproducten schijnt gemiddeld slechts 20 pCt. verloren te gaan, voornamelijk door roest¹⁰⁾.

Het is dientengevolge duidelijk, dat ieder cultuurland over een zeer groote ijzerreserve moet beschikken, die weer in aanmerking komt voor verwerking tot nieuwe producten. Uiteraard is het een kwestie van afweging van belangen, of bepaalde ijzer- en staalproducten aan hun gebruik kunnen worden onttrokken ten behoeve van de vervaardiging van andere producten.

Welke rol het uit beide aangeduide bronnen voortkomende schroot in de Nederlandsche metaalindustrie speelt, moge blijken uit het feit, dat het totale verbruik van ruwijzer in de metaalindustrie in 1938 78.441 ton bedroeg, tegenover een verbruik van 76.008 ton schroot. Als men bedenkt, dat Nederland in dat jaar tevens 233.000 ton schroot exporteerde, ziet men, dat onze ijzerverwerkende industrieën nog over een belangrijk stootkussen beschikken, waarop zij bij het schaarscher worden van ruwijzer kunnen terugvalfen.

De afvalfen van nagenoeg alle andere metalen leenen zich tot verwerking in nieuwe producten:

Koperafval, eveneens voor een deel uit de consumptie terugverkregen, wordt in groote hoeveelheden verwerkt tot kopersulfaat. Ook wordt heel oud koper met zink tot messing gelegeerd. De raffinage van oud koper neemt tegenwoordig in vele landen een belangrijke plaats in. Hier te lande beschikt alleen het G.E.B. van Amsterdam over een raffinage-inrichting van kleine capaciteit.

Afval van wiblik en andere blikjes wordt electrolytisch ontind. In Duitsland wordt tegenwoordig 1/5 van de tinbehoefte gedekt door ontinning van blikafval. Ook in Nederland beschikt men over een industrieel bedrijf, dat zich op deze werkwijze toelegt.

Gebruikte afvalfen van wollenstoffen, confectie en tricot worden tot kunstwol verwerkt. De kunstwolfabricage werd in ons land vóór den oorlog slechts in enkele fabrieken uitgeoefend. In 1938 werden in onze wolindustrie slechts 310 ton lommen verwerkt tegen pl.m. 8500 ton ruwe wol. Sindsdien is de beteekenis van de lommen als grondstof voor de wolindustrie sterk toegenomen, al zijn hierover géén cijfers beschikbaar.

Het is mogelijk gebleken de Nederlandsche wolverwerkende industrie voor een groot deel over te schakelen op de grondstof kunstwol, waarvoor een aanzienlijke uitbreiding van de kunstwolindustrie noodig was, die op betrekkelijk korten termijn kon worden verwezenlijkt. De omstandigheid, dat ons land vóór den oorlog een internationaal handelscentrum was voor lommen, en dat er groote voorraden aanwezig waren, heeft deze ontwikkeling begunstigd.

Ook van *katoen* zijn de oude afvalfen nuttig te gebruiken. Na zorgvuldige sorteering, zuivering en bewerking dienen zij o. a. voor bijmenging bij andere katoenen garens (voor grove weefsels en poetskatoen). Men schat, dat pl.m. 20 pCt. van de totale hoeveelheid ruwe katoen weer in den vorm van afval in het productieproces terugkeert.

Bangrijk cellulose en houtslip neemt *oud papier* een belangrijke plaats in onder de productiefen voor de papier-fabricage. De hoeveelheden oud papier, speciaal courantenpapier, die jaarlijks aan de markt komen, zijn enorm. Na doelmatige bewerking kan dit afvalproduct in een bepaalde verhouding (thans tusschen 10 en 20 pCt.) toegevoegd worden bij de productie van nieuw courantenpapier. Uit de productiestatistiek der Nederlandsche papierindustrie blijkt, dat in 1938 53.000 ton oud papier verwerkt werd tegen ruim 80.000 ton houtslip en cellulose. Het is te verwachten, dat, evenals in den vorigen oorlog, het aandeel van de papierafvalfen bij de papier-fabricage weer zal toenemen.

Een bedrijf, dat zich bijna integraal op afvalfen baseert en ook een van de oudste voorbeelden van systematische afvalbewerking vormt, is de lijm- en gelatine-industrie. Haar voornaamste grondstof vormen de *beenderen*, die zij voor een deel uit de huishoudingen ontvangt.

De beenderen kunnen, behalve voor lijm en gelatine, ook dienstbaar gemaakt worden aan de fabricage van beenzwart, technisch vet en beendermeel. Al deze mogelijkheden vinden in de Nederlandsche industrie toepassing.

De organisatie van den beenderophaldienst bij abattoirs en slachthuizen heeft hier te lande een hoogen graad van perfectie bereikt, zoozeer zelfs, dat in Nederland percentsgewijze minder beenderen verloren gaan dan in eenig ander Europeesch land. Vermoedelijk valt zachter nog wel meer te bereiken op het gebied van het inzamelen van de uit de huishouding vrijkomende beenderen.

Ook de aardolie-industrie kan bogen op een interessant voorbeeld van de verwerking van een afvalproduct. Het procédé voor de regeneratie van *gebruikte smeerolie* heeft in de laatste jaren veel belangstelling gekregen en vindt uiteraard in die landen, die niet over de natuurlijke grondstof beschikken, steeds meer toepassing. In ons land is één der grootste petroleummaatschappijen er in geslaagd een nieuw procédé te ontwikkelen, hetwelk de vervaardiging van een eerste kwaliteit smeerolie mogelijk maakt. Men schat de terugwinningsmogelijkheden van oude smeerolie op 30 pCt. van de nieuwe productie.

Uit de *rubberafvalfen* valt, door het te niet doen van de vulcanisatie en het verwijderen van oplosmiddelen en het eventuele katoen, de „reclaimed rubber“ te winnen, welke weliswaar van geringere kwaliteit is dan de nieuwe rubber, doch bij vermenging met deze laatste goede diensten bewijst. Het belang van het rubber-regeneraat kan hieruit blijken, dat het verbruik daarvan in Amerika gedurende de laatste jaren tusschen 20 en 30 pCt. van de nieuwe rubber heeft bedragen. Volgens deskundigen zou ongeveer 30 pCt. van de nieuwe rubber uiteindelijk weer als regeneraat terug te winnen zijn.

In Nederland houden verschillende rubberfabrieken zich thans bezig met de productie van regeneraat. Zoo bevatten onze „eenheids-rijwielbanden“ een hoog percentage van deze grondstof.

Afzonderlijk dient nog te worden ingegaan op de beteekenis van het *huisvuil* als industriele grondstof. Het huisvuil bestaat voor een deel uit afvalfen, welke gebruiksmogelijkheden in het voorafgaande reeds werden besproken, zooals textiellommen, beenderen, metalen, papier. Andere bestanddeelen vormen o.a. keukenafvalfen, stoe en asch, steen, aardewerk. Sorteeringproeven in Rotterdam hebben uitgewezen, dat het huisvuil in 1938 gemiddeld 5 pCt. blik en glas, 5 à 10 pCt. lommen en hout, 15 à 25 pCt. papier en 10 à 20 pCt. groentenafval bevatte. Het is voor de stadsreinigingsbedrijven een eerste taak de nog

¹⁰⁾ Maatschappijbelangen, Januari 1941, blz. 4.

waardevolle stoffen uit deze massa te sorteeran — hetgeen gedeeltelijk met de hand geschiedt — en deze aan den handel over te dragen. Deze taak kan vergemakkelijkt worden, indien er in de huishouding zorg voor wordt gedragen, dat de belangrijkste soorten afzonderlijk worden bewaard en hetzij aan den vuilnisman, hetzij rechtstreeks aan den lorremans of schilleboer meegegeven, welke categorieën van handelaren hun activiteit plegen aan te passen aan de behoeften, mits deze althans in de prijsverhoudingen tot uitdrukking komen.

De overblijvende massa, welke niet voor verhandeling in aanmerking komt, heeft voornamelijk twee bestemmingen: verwerking tot compost en verbranding ter opwekking van elektrische energie. De eerste methode vindt o.a. toepassing in Den Haag, waar het vuil wordt overgebracht naar Drente, om na verdere sorteering en diverse bewerkingen voor landbouwdoeleinden verkocht te worden. In 1938 werd door Den Haag 130.000 ton vuil naar Drente gezonden, waarvan 57.000 ton compost overbleef ¹¹⁾.

Vuilverbranding vindt plaats in Amsterdam en Rotterdam. Naar schatting levert de huisafval 1200 tot 1800 kcal per kg vuil. In 1938 leverde dit te Amsterdam 30.000 K.W.U. op — een hoeveelheid energie, voldoende voor de exploitatie van het geheele trambedrijf! — en in Rotterdam 10.000 K.W.U.

De voorbeelden van afvalverwerking zijn nog ad libitum te vermenigvuldigen. Wij volstaan met dit summier overzicht, dat misschien duidelijk zal hebben gemaakt, welke schatten nog verborgen liggen in hetgeen voor den gewonen burger slechts waardelooze rommel beekent.

Slotbeschouwing.

In onze inleiding wezen wij er reeds op, dat het er voor ons land thans op aankomt de binnenlandsche grondstofbronnen tot maximale productie op te voeren.

Het gaat thans niet, zooals in vroegere meer normale jaren, in de allereerste plaats om een winstgevendende productie, maar om de voorziening van den mensch met het dringende noodige, om de instandhouding van volk en bedrijfsleven. Geen offer, dat kan dienen tot dië voorziening en dië instandhouding, mag worden nagelaten.

Dat op dit gebied thans groote energie wordt ontplooid, dient te worden erkend. Wij zien, hoe de Delfstoffenopsporingsdienst van den Opbouw dienst, gesteund door de Geologische Stichting van het Centraal Instituut voor Industrialisatie, de exploratie van de in Nederland aanwezige delfstoffen voltooit, hoe er met kracht doorgewerkt wordt aan landontginningen, droogleggingen en ruilverkavelingen, hoe de overheid het gebruik van braakliggende gronden bevordert, hoe meer doelmatige landbouwmethoden worden gepropageerd, hoe maatregelen zijn genomen om door dwang en opvoeding teloor gaan van opnieuw te verwerken afvalstoffen tegen te gaan, en hoe het apparaat van „research”-laboratoria, waarover ons land beschikt, zich intensief met het schaarscheprobleem bezig houdt.

Uit de bovenstaande — noodzakelijkerwijze summier — beschouwing zal weliswaar zijn gebleken, dat de verscheidenheid van onze grondstofbronnen niet groot is, doch dat ons land toch over enkele zeer belangrijke grondstoffen in voldoende mate beschikt. Daarnaast is tot uiting gekomen, dat er in bepaalde opzichten ontwikkelingsmogelijkheden bestaan, waarvan juist in dezen tijd kan worden geprofiteerd. Schouder aan schouder met talrijke officieele en particuliere instellingen zal het Nederlandsche bedrijfsleven deze mogelijkheden in werkelijkheden moeten omzetten.

B. M. SWEERS.
A. A. VAN AMERINGEN.

¹¹⁾ Zie het Maandblad „Nederlandsch Fabrikaat” van Februari 1940, blz. 49.

GEDACHTEN OVER EEN NATIONAAL PLAN.

Den laatsten tijd gaan meer en meer stemmen op, die het pleit voeren voor de vaststelling van een „Nationaal plan”, een plan, waarin naar de woorden van de ontworpen nieuwe Woningwet „ter behartiging van nationale belangen algemeene lijnen worden aangegeven met betrekking tot de bestemming van den bodem”.

Deze aandrang is begrijpelijk. De economische wederopbouw van ons land vraagt thans bijzondere maatregelen. Het nationaal belang eischt, dat op allerlei gebied meer dan voorheen regelend wordt opgetreden. En indien er één gebied is, waarop in verband met den economischen nood moet worden ingegrepen, dan is het wel de bestemming van onzen bodem. Een nationaal plan is dus thans meer dan ooit noodig.

Plannen.

Plannen, welke lijnen aangeven met betrekking tot de bestemming van den bodem, zijn intusschen in ons land niet geheel onbekend. Wij kennen reeds sedert het begin dezer eeuw het gemeentelijke uitbreidingsplan, aanvankelijk in hoogst primitieven vorm, doch steeds meer vervolmaakt, en later in ruimer verband het streekplan. Het nationale plan, dat chronologisch het laatst komt, doch feitelijk, omdat het de algemeene lijnen trekt, het eerst moet komen, zal thans het systeem sluitend maken.

Dr. Heiligenthal¹⁾ onderscheidt in een belangwekkende studie drieërlei plannen. Het primaire plan, dat de bestemming van den bodem regelt, wordt aangeduid als „Raumplanung”, waaronder wordt verstaan „die Planung eines geographischen Raumes in ganzer Ausdehnung oder mehrerer geographischen Räume in ganzer Ausdehnung”. Van nog verdere strekking dan de „Raumplanung” is de „Staatsplanung”, d.w.z. „die Planung eines Staates innerhalb seiner politischen Grenzen, die meist mehrere geographische Räume, aber auch Teile von geographischen Räumen umfassen”. Het is duidelijk, dat het geografisch gebied, dat voor „Raumplanung” in aanmerking komt, slechts bij uitzondering met de begrenzing van een staat samenvalt; bij groote staten zal het veel kleiner zijn, bij kleine staten in den regel grooter.

Op de „Raumplanung” volgt in rang de „Regionalplanung”, die betrekking heeft op gebieden, die economisch tot op zekere hoogte een eenheid vormen, de „ökonomische Landschaften”. „Regionalplanung” komt met het Nederlandsche begrip streekplan overeen. Wij kunnen hier gebieden noemen, die een economische eenheid vormen, als Twente, de Achterhoek, de Veluwe, de Mijnstreek, het Westland, Kennemerland, het eiland Walcheren en nog verscheidene andere, waarvoor streekplannen in bewerking zijn. Deze streekplannen zijn al ter hand genomen, voordat aan een nationaal plan werd gedacht. Het was echter dringende noodig, dat men begon, omdat de ontwikkeling daartoe noopte. Des te meer reden is er daarom, althans nu met de voorbereiding van het nationale plan, waarmede jaren gemoeid zullen zijn, een begin te maken.

De basis van alle plannen wordt gevormd door vier factoren, welke achtereenvolgens zullen worden behandeld, t.w. verkeer, werken, wonen en natuur.

Het verkeer.

Grondslag voor nationale en streekplannen is het verkeer over grooten afstand en daarvan in de eerste plaats het goederenverkeer. Het net van verkeersverbindingen in oude tijden hoofdzakelijk van geografische verhoudingen af. Voor het verkeer was men afhankelijk van de natuurlijke waterwegen en van de landwegen, welke be-

¹⁾ Dr. A. Heiligenthal, Grundlagen der Regionalplanung, Raumplanung und Staatsplanung. (Heidelberg 1940; Carl Winter).

loop eveneens veelal door de natuurlijke gesteldheid werd bepaald. Tegenwoordig wordt het verkeerswegennet meer en meer beheerscht door het doelbewust ingrijpen van de overheid, die zich daarbij in de eerste plaats laat leiden door nationale belangen. Het verkeerswegenplan is dus een onderdeel van het nationale plan; het wordt in het algemeen ontworpen binnen de staatkundige grenzen. Wel is het ook als een onderdeel van niet aan de staatsgrenzen gebonder projecties te beschouwen, aangezien afsluiting moet worden verkregen aan hetgeen in aangrenzende geografische gebieden is ontworpen.

Voorheen werden de geografische begrenzingen voornamelijk bepaald door de stroomgebieden der grote rivieren. De waterscheidingen vormden natuurlijke grenzen, die dikwijls slechts op enkele plaatsen konden worden overschreden. Eerst de moderne waterbouwkunde heeft het mogelijk gemaakt tusschen deze stroomgebieden verbindingen te water te maken, waarvoor soms zeer moeilijke en kostbare werken noodig waren.

Na de opkomst van de spoorwegen, waarmede veel gemakkelijker dan met waterwegen terreinmoeilijkheden kunnen worden overwonnen, was de verbinding tusschen de verschillende geografische gebieden gemakkelijker geworden. En onze tijd, die in het teeken staat van het autoverkeer, bracht de grote snelverkeerswegen, die geheel Europa doorkruisen en naar alle richtingen verbindingen leggen tusschen voorheen scherp gescheiden geografische eenheden. Hierdoor wordt het gemakkelijker, bij het maken van plannen de grenzen der geografische gebieden te overschrijden, of liever, bij het trekken van de lijnen van wat op den duur moet uitgroeien tot een Europeesch plan, boven de afzonderlijke geografische gebieden uit te gaan.

Het verkeerswegenplan is dus in ons land een onderdeel of beter nog het geraamte van het nationale plan, dat de belangen der volkshuishouding zoo goed mogelijk zal dienen. Door middel van het verkeerswegenplan kunnen zoowel de voortbrenging als het verbruik van de goederen, die het volk noodig heeft, op die wijze worden ontwikkeld als overeenkomt met de economische politiek, welke wordt gevolgd. Van de verkeersmogelijkheden, welke aan de hand van zulk een plan zullen ontstaan, hangt de economische ontwikkeling der verschillende gebieden in belangrijke mate af.

In ons land is vanouds, zoowel voor het binnenlandsche verkeer als voor de internationale verbindingen, een omvangrijk stelsel van natuurlijke waterwegen aanwezig, dat aangevuld is met een stelsel van kanalen, hetwelk nog steeds wordt uitgebreid. Daarnaast hebben wij sinds tientallen jaren een net van spoorwegen, dat wel niet van den aanvang af nationaal is gezien — men denke aan de concurrerende spoorwegmaatschappijen en -maatschappijtjes — maar dat toch alleszins reden tot tevredenheid geeft. En ten slotte hebben wij sedert eenige jaren het Rijkswegenplan, dat het geheele vraagstuk van het verkeer over den weg werkelijk in nationaal verband heeft gezien. Het vierde element vormt het verkeer door de lucht, dat in een klein land als Nederland voor het binnenlandsche verkeer slechts van beperkte betekenis kan zijn, doch internationaal van des te grooter belang is.

Deze vier elementen vormen bij elkander het nationale verkeerswegenplan, dat hier te lande voor een deel vanzelf is gegroeid, doch nu moet worden uitgebouwd, om als basis voor het nationale plan te dienen. Hoe dit plan er zal komen uit te zien, zal in belangrijke mate door dit verkeerswegenplan worden bepaald, terwijl anderzijds het nationale plan, waarbij zoovele economische belangen onder de oogen worden gezien, stimulerend op de ontwikkeling van het verkeerswegenplan zal werken, waardoor dit op den duur veel beter aan zijn doel zal beantwoorden en meer dan tot dusver de nationale belangen zal dienen.

Het werken.

Zoowel het nationale plan als het streekplan moeten

zich bezighouden met de welvaartsbronnen in den ruimsten zin, de bestaansmiddelen van het volk, welker behalven door het plan moeten worden gediend.

Dr. Heiligenthal, die reeds eerder werd aangehaald, acht de vestiging van handel en industrie een aangelegenheid voor het streekplan; landbouw, veeteelt en boschbouw daarentegen moeten onderwerp van „Raumplanung” zijn, omdat het hierbij om veel grootere oppervlakten gaat. Deze schrijver denkt daarbij aan groote geografische eenheden, zooals het stroomgebied van de Seine, de Noordduitsche laagvlakte of de Povlakte. Ook de groote irrigatiegebieden op Java zouden als voorbeeld kunnen dienen.

In ons land echter, waar alles zich op veel kleiner schaal voltrekt en het geheele nationale plan een groot gebied omvat dan elders een „Regionalplan”, behoort dit onderscheid niet te worden gemaakt. Het nationale plan zal zich zoowel met het agrarische als met het industriele en commercieele bedrijfsleven moeten bezighouden.

De bezetting van de beide laatstbedoelde bedrijfstakken is veel grooter dan die van den eersten. Naarmate de bevolking van Nederland toeneemt, zal een grooter percentage een bestaan in handel en industrie moeten zoeken. De uitbreiding der bestaande vestigingscentra, die daarvoor noodig zal zijn, en de vestiging van nieuwe zal zorgvuldige studie vereischen. De verdeling van de bevolking over het land hangt hiermede nauw samen.

Al deze factoren zullen in het nationale plan regeling moeten vinden, nadat de behoeften der verschillende bedrijven, en de eischen, waaraan de vestigingsplaatsen moeten voldoen, grondig zijn bestudeerd. In samenhang met deze belangen zullen dan de agrarische belangen moeten worden gezien, waarbij het niet alleen gaat om behoud van de bestaande bedrijfsgebieden en bescherming tegen een ongeordend opringen van de industrie en de stedelijke bebouwing — er zal dikwijls iets moeten worden prijsgegeven — maar vooral om verhooging van de productiviteit en vermeerdering van het areaal door drooglegging en inpoldering en door cultuurtechnische werken.

Op al deze gebieden wordt reeds zeer veel werk verricht, maar wat ontbreekt is een nationaal plan, waarin al deze werken, die soms tot groote belangentegenstellingen leiden, in grooter verband worden gezien.

Het wonen.

De plaats, waar de mensch woont, houdt verband met zijn bestaansmiddelen. De werkgebieden bepalen dus, althans voor een deel, de woonplaatsen der bevolking. Echter lang niet geheel, omdat ook de trek naar de natuur een woord meesprekt en de ontwikkeling van de verkeersmiddelen een minder nauw verband tusschen woon- en werkgebied mogelijk maakt.

De vier factoren van het nationale plan, verkeer, werken, wonen en natuur, die elkander voortdurend raken, vragen als om strijd naar ordening van hun onderlinge verhouding en naar regeling van elks belang.

Het gemeentelijke uitbreidingsplan, dat aanwijst, waar woningen zullen worden gebouwd en hoe de onderscheiden soorten over het grondgebied zullen worden verdeeld, is voor de toekomst niet meer toereikend. De komende economische ontwikkeling eischt maatregelen in grooter verband.

Tot nu toe heeft de vestiging van nieuwe bedrijven in den regel geleid tot het stichten van nieuwe woongebieden, hetgeen bij onvoldoende regeling door de gemeente wel eens tot ongewenschte toestanden leidde, die later niet meer konden worden veranderd.

Het nationale plan kan deze bezwaren voorkomen en de ontwikkeling in een andere richting leiden. Worden woon- en werkgebieden beter gescheiden dan tot dusver, dan worden beider belangen daarmede gediend. Dr. Heiligenthal legt hierop den nadruk, wanneer hij zegt: „es ist nicht notwendig, dass das rationalste System der industriellen Arbeit abgelehnt wird, weil es Gefahren körper-

licher und geistiger Missbildung mit sich bringt und damit auch Gefahren für die Bevölkerungspolitik, wenn die industrielle Siedlungspolitik in der Lage ist, derartige Gefahren abzuwehren." ²⁾

Hier komt de kwestie van de meest wenschelijke woonwijze aan de orde, en in het bijzonder de vraag, of de bezwaren, die aan den tegenwoordigen gespecialiseerden arbeid in het bedrijf verbonden zijn, moeten worden ondervangen door het verschaffen van een woning met een stuk grond in een min of meer landelijke omgeving.

De genoemde schrijver neemt het standpunt in, dat voor den „hochgelernten" arbeider een dergelijke woonwijze met den daarmede verbonden tuinarbeid niet noodig en zelfs niet gewenscht is. De arbeid in goed verlichte werkplaatsen, voorzien van „airconditioning", levert geen gevaar voor de gezondheid op, en vertoont ook zooveel afwisseling, dat schadelijke invloeden niet behoeven te worden gevreesd. Anderzijds bestaat wel gevaar, dat het verrichten van tuinarbeid de hand minder geschikt zal maken voor het allerfijnste werk.

Dit laatste is inderdaad bij enkele beroepen het geval. Over het algemeen meenen wij echter, dat de stelling, dat de hier bedoelde groep aan een woning met tuin geen behoefte zou hebben, niet opgaat. Wij verwachten, dat het persoonlijk verlangen althans van een deel van deze groep zeker hiernaar zal uitgaan.

Voor de „angelente" arbeiders stelt Dr. Heiligenthal zich op een ander standpunt. De sterk gespecialiseerde arbeid, die bij deze groep van jongs af wordt ontwikkeld, leidt tot een eenzijdigheid, die zoowel psychisch als fysiek hoogst bedenkelijke gevolgen kan hebben. Wel leidt deze op den duur tot enorme arbeidsprestaties, maar daarmede worden de bezwaren niet ongedaan gemaakt. Dit zal kunnen geschieden door het verstreken van een woning met een flinken tuin, waar de arbeider niet alleen geestelijke en lichamelijke ontspanning kan vinden, maar waar ook zijn hand iets anders te doen krijgt dan de werktuigelijke bewegingen, welke bij den bedrijfsarbeid worden verricht. Voor deze groep industrie-arbeiders is dus die wijze van huisvesting het meest gewenscht, waarbij door de woning en haar omgeving het contact met de natuur althans eenigszins wordt hersteld.

Een bijzonder punt vormt nog de landelijke nederzetting, de „Stadtrandsiedlung", waaronder verstaan wordt het verstreken van woningen met een tamelijk groot stuk grond, waarop een deel van het bestaan kan worden gewonnen, terwijl het overige deel wordt verkregen door arbeid in de industrie, welke arbeid ook wel thuis pleegt te worden verricht. Voor bepaalde groepen van arbeiders kan dit stelsel zijn voordeelen bieden, al ligt het gevaar voor een herleving der huisindustrie, zij het dan in een gemoderniseerden vorm, voor de hand.

Het is duidelijk, dat hier een reeks van volkshuisvestingsvraagstukken ligt, waaraan bij de voorbereiding van het nationale plan aandacht dient te worden geschonken. De keuze van de vestigingsplaatsen van de industrie, de vraag van de uitbreiding der groote steden tegenover de stichting van landelijke woongebieden, vormt met de kwestie van het verkeer een belangrijk stuk van de voorbereiding voor het nationale plan.

In Duitschland houdt men rekening met de mogelijkheid van meer verspreide vestiging, waardoor de arbeidsmarkt van de groote stad zal worden opgelost in een aantal kleinere, omdat niet meer iedere werkgelegenheid van iedere woning uit in het dagelijksche verkeer kan worden bereikt. Zoo kan een industriegebied van een geheel nieuw karakter ontstaan, al zal daarnaast, ten behoeve van den handel en in het bijzonder van het havenverkeer, de groote stad moeten behouden blijven.

In een dichtbevolkt land als Nederland, waar vrijwel iedere hectare grond gebruikt wordt en een geschiedenis

heeft, die in een dossier is vastgelegd, liggen de vraagstukken natuurlijk anders. Dit neemt echter niet weg, dat al deze vragen dringend bestudeering vragen en ten slotte hun oplossing moeten vinden in een nationaal plan.

De natuur.

Het vierde element, dat bij de voorbereiding van het nationale plan aan de orde komt, is de bescherming van de natuur tegen de opdringende bebouwing en het groeiende bedrijfsleven, dat nieuwe werkterreinen zoekt. Meer nog dan in andere landen is dit punt in het dichtbevolkte Nederland van gewicht. Er kan vrijwel nergens eenige bebouwing worden gesticht of men raakt daarbij terreinen, die van belang zijn wegens natuurschoon of natuurhistorische beteekenis, of die dienen voor de waterwinning of voor de verschillende takken van sport.

Voor een deel hebben wij bij de uitbreiding van woon- en werkgebieden te doen met een ontwikkeling, die niet is tegen te houden. Voor een deel echter kan een weloverwogen plan schade voorkomen.

Verschillende lichamen hebben reeds door aankoop groote uitgestrektheden natuur voor aantasting behoud. Op den duur echter bereikt ook dit middel de grens van zijn kunnen. Een nationaal plan kan, met afweging van alle belangen, nieuwe middelen aanwijzen, die thans niet beschikbaar zijn.

Conclusie.

Het nationale plan beoogt de ontwikkeling van ons land, voor zoover deze het gebruik van den bodem betreft, te doen geschieden op grond van wetenschappelijke overwegingen. Voor het toeval is in dezen tijd geen plaats meer.

De economische ontwikkeling, welke de laatste jaren te zien hebben gegeven, leidt naar onze meening naar een sterker en dieper ingrijpen van de overheid en haar organen. Men moge dit wenschelijk achten of niet, onze menscheijke samenleving is zoo samengesteld geworden, dat er steeds meer gebieden blijken te zijn, waarop de overheid zich moet begeven.

Ook de stedenbouwkundige ontwikkeling van ons land toont de noodzakelijkheid van een toenemende overheidsbemoeying. Na het gemeentelijk uitbreidingsplan, dat zich van een eenvoudig stratenplan tot een volledig bestemmingsplan ontwikkelde, is het streekplan gekomen, dat hogere belangen behartigt. Als bekroning van dit alles hopen wij eerlang het nationale plan te zien verwezenlijkt, dat de groote volksbelangen zal ordenen binnen de grenzen van het Rijk en, in den vorm van „Raumplanung", ook buiten die grenzen in de gebieden, waarmede wij in geografisch verband staan.

Men moet van een nationaal plan geen wonderen in den vorm van nieuwe welvaartsbronnen of nieuwe tot nu toe niet bekende natuurruimten verwachten. De welvaartsbronnen ontstaan daar, waar de energie van den werkenden mensch de gunstige omstandigheden vindt, die hij noodig heeft. En de natuur moeten wij aanvaarden, zooals deze geschapen is.

Maar een nationaal plan zal moeten zorgen, dat de verkeerstracés, de werkruimten, de woongebieden en de vrije natuur op den Nederlandschen bodem de hun toegevoegde plaats krijgen.

Tot de bestudeering van deze doelbewuste ordening te stimuleeren, is de bedoeling van deze enkele gedachten over het nationale plan.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

²⁾ t.a.p. blz. 84.

VOORLICHTING BIJ BEROEPSKEUZE NU EN STRAKS.

Een tweetal feiten van recenten datum biedt gereede aanleiding, aandacht te geven aan het zoo uiterst belangrijke vraagstuk der voorlichting bij beroepskeuze.

In de eerste plaats verscheen dezer dagen voor de derde maal een „Statistiek van de Voorlichting bij Beroepskeuze”¹⁾, thans over het jaar 1939, waarin een duidelijk beeld wordt gegeven van de beteekenis, die de georganiseerde voorlichting door bureaux en commissies heeft verkregen.

In de tweede plaats is daar het feit, dat in het Besluit van 24 September 1940 van den Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken betreffende arbeidsbemiddeling²⁾ aan het Rijksarbeidsbureau³⁾ — zijnde volgens artikel 1 het orgaan der openbare arbeidsbemiddeling — tevens is opgedragen de zorg voor de openbare voorlichting bij beroepskeuze, terwijl tevens is bepaald (in artikel 5), dat bij elk gewestelijk arbeidsbureau een afdeling voor voorlichting bij beroepskeuze wordt ingesteld.

Organisatie der voorlichting in 1939.

Sinds drie jaren beschikken wij, door samenwerking van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Centraal Comité van Samenwerking inzake voorlichting bij beroepskeuze, over gegevens betreffende de organisatie en den arbeid der onderscheidene instellingen, die in Nederland ten dienste der voorlichting bij beroepskeuze werkzaam zijn⁴⁾. Gegevens over de jaren vóór 1937 kunnen nagenoeg alleen, doch dan nog gebrekkig en weinig overzichtelijk, ontleenen aan de gepubliceerde verslagen van sommige gemeentelijke bureaux⁵⁾.

Bijna 30 jaren is het geleden, sedert het eerste bureau tot voorlichting bij beroepskeuze werd opgericht, nl. in 1912 door de afdeling 's-Gravenhage der Vereeniging tot Bevordering der Vakopleiding van Handwerkslieden in Nederland⁶⁾, in welk jaar eveneens het Nationaal Bureau voor Vrouwenarbeid met het uitgeven zijner leidraden een aanvang maakte.

De publicatie van het Centraal Bureau doet nu zien, dat in 1939 voorlichting bij beroepskeuze werd verstrekt door 36 bureaux, waarvan er 10 uitgaan van gemeenten, en de overige 26 door particuliere commissies of vereenigingen in stand worden gehouden, van welke 15 in eenigen vorm (doorgaans weinig) subsidie van één of meer gemeenten of openbare lichamen genoten. De particuliere instellingen omvatten 5 Protestantsch-Christelijke, 7 Rooms-Katholieke en 14 neutrale bureaux. Het totaal aantal instellingen is in 1939 met 6 toegenomen.

Enkele bureaux strekten hun werkzaamheden over het geheele land uit. Een grooter aantal instellingen stelt zich ten dienste van de plaats van vestiging en de omstreken daarvan, maar vele andere beperken haren arbeid tot inwoners der eigen gemeente.

Aan de oprichting der bureaux heeft niet een plan van organisatie voor het geheele land ten grondslag gelegen. Zij zijn tot stand gekomen als ter plaatse voldoende initiatief en medewerking tot oprichting aanwezig

¹⁾ Rijksuitgeverij, 's-Gravenhage 1940.

²⁾ Vgl. Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied, Stuk 30, uitgegeven 5 October 1940.

³⁾ Zie Mr. H. J. Morren, Het Rijksarbeidsbureau, in E.-S. B. van 6 November 1940.

⁴⁾ Buiten beschouwing laten de publicaties van het C.B.S. den arbeid van particulieren (paedagogen, psychologen, psycho-technici) op het terrein der voorlichting.

⁵⁾ Omtrent den stand der voorlichting bij beroepskeuze in 1930 vindt men gegevens in een artikel van E. J. van Deth in „Jeugd en Beroep”, 1930, blz. 204.

⁶⁾ Vgl. „Studie over Voorlichting bij Beroepskeuze in Nederland”, door F. Holthuisen Pr., 1935.

waren, en in stand gebleven, indien niet gebrek aan geldmiddelen en genoegzame belangstelling ze deden kwijnen en weer verdwijnen. Dit heeft tengevolge, dat de bureaux, als geheel genomen, niet zoodanig rationeel over het land zijn verdeeld, dat overal voor ouders en kinderen een voorlichtingsbureau vrij gemakkelijk bereikbaar is. En dit zal nog meer uitkomen voor dengene, die de drie bovenvermelde groepen van bureaux afzonderlijk beschouwt, rekening houdend met het verband tusschen levensbeschouwing en voorlichting bij de keuze van een levensberoep.

In de drie Noordelijke provincies zijn bureaux tot voorlichting alleen aanwezig te Leeuwarden, Groningen, en Assen, in Twente alleen te Almelo, Leiden met de Rijnstreek, Midden- en Noord-Veluwe, Zeeuwsch-Vlaanderen, de geheele provincie Limburg missen zulk een bureau. Het platteland en enkele industrie-centra, zooals het Twentsche en het Zuid-Limburgsche, zijn zeer misdeeld. Te Amsterdam bestaan drie bureaux, te Dordrecht en Doetinchem ieder twee.

In deze leemten wordt vanzelfsprekend slechts zeer weinig voorzien door de omstandigheid, dat enkele bureaux openstaan voor gebruikers uit het geheele land; afstand en reiskosten zijn voor de gegadigden een ernstige belemmering, om zich op het bureau te vervoegen voor bezoek aan en persoonlijk contact met den adviseur, derhalve voor het geven en ontvangen van een weloverwogen raad.

Omvang van het gebruik.

Zeer uiteenlopend is de omvang van het gebruik, dat van de diensten der bureaux wordt gemaakt. De 36 bureaux hebben in 1939 in totaal bijna 11.000 advies-vragenden⁷⁾ tot zich getrokken, waarvan twee derden tot het mannelijk en één derde tot het vrouwelijk geslacht behoorden. Vier bureaux hadden meer dan 1000 nieuwe advies-vragenden, waarvan één meer dan 2000 (Rotterdam); vier andere telden er van 500 tot 1000, zeven tusschen de 100 en 500. De overige 21 bleven beneden de 100 nieuwe advies-vragenden, soms zelfs beneden de 10.

Uit de gegevens, door de publicatie van het Centraal-Bureau voor de Statistiek verstrekt, kan — met de reserve, dat niet zijn medegemeld ingezetenen, die zich om voorlichting hebben gewend tot een elders gevestigd, voor het geheele land openstaand, voorlichtingsbureau — worden afgeleid, dat tot de 11.000 nieuwe advies-vragenden in 1939 behoorden 2000 Amsterdammers, 2200 Rotterdammers en 1250 Hagenaars, zoodat de drie groote steden samen meer dan de helft der beroepskeuze-aspiranten leverden.

In de laatste jaren is een voortdurende groei waar te nemen in het gebruik, dat van de voorlichtingsbureaux wordt gemaakt. Het aantal nieuwe advies-vragenden steeg van 8500 in 1937 tot 9600 in 1938 en 11.000 in 1939, dus telkens met pl.m. 14 pCt. Onder de 11.000 van 1939 waren er 4200 jonger dan 15 jaren, 2900 van 15 t/m 17 jaren, 3000 van 18 jaar en ouder (van de overigen was aan het Centraal-Bureau de leeftijd niet medegedeeld). Indeling naar laatstgenoten dagonderwijs geeft als resultaat: gewoon lager onderwijs 4200, uitgebreid lager onderwijs 2500, middelbaar of voorbereidend hooger onderwijs 1800, nijverheidsonderwijs, landbouwonderwijs 940; onderwijzersopleiding 96; hooger onderwijs 81; buitengewoon lager onderwijs 76; onbekend 1150. Uit deze cijfers blijkt, dat, in absoluten zin, gewoon en uitgebreid lager onderwijs het grootste contingent leverden, doch gemeten naar het aantal leerlingen bij elk der takken van onderwijs zeker niet.

Om een indruk te geven van de mate, waarin van de

⁷⁾ D.w.z. nieuwe advies-vragenden; er waren bovendien nog pl.m. 8000 herhaalde bezoeken.

beroepskeuze-voorlichting, door middel van bureaux, wordt gebruik gemaakt, heeft de publicatie van het Centraal Bureau naast elkander gesteld de aantallen jongens en meisjes, die in 1938 het gewoon, dan wel het uitgebreid lager, onderwijs voorgoed verlieten, en de aantallen jongens en meisjes beneden 18 jaar, die in dat jaar zich voor de eerste maal aan de bureaux vervoegden om raad in te winnen. Daarbij blijkt in 1938, voor de jongens, laatsbedoeld aantal 4.4 pCt. uit te maken van het eerstbedoelde aantal, en voor de meisjes 1.4 pCt. Voor het jaar 1939 kan men de percentages stellen op respectievelijk pl.m. 5 en 2. Een afzonderlijke berekening voor de groote steden zou voor deze iets hogere percentages als uitkomst bieden.

Natuurlijk moet men deze percentages met voorbehoud aanvaardden, aangezien onder de groep beroepskeuze-aspiranten beneden de 18 jaren ook nog een aantal personen voorkomt, wier laatsgenoten dagonderwijs tot het middelbaar of nijverheidsonderwijs behoort. Met dit voorbehoud geven de gevonden percentages wel een voldoende indruk, dat van het aantal jeugdige personen, die de lagere school verlaten, om in het bedrijfsleven of het gezin te gaan werken, dan wel een inrichting van voortgezet onderwijs te volgen, nog maar een zeer bescheiden percentage van de diensten van een adviesbureau gebruik maakt.

Aan deze conclusie zou de aandrang kunnen worden verbonden, om van overheidswege door krachtigen financieelen steun — waaraan het tot dusverre, en zeker van Rijkswege, ontbroken heeft — het particulier initiatief tot grootere ontplooiing in staat te stellen, waardoor stellig heel wat meer zou worden bereikt.

Voorgenomen organisatie.

Hier echter ontmoeten wij het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken van 24 September 1940, waarvan art. 1 bepaalt, dat bij het Rijksarbeidsbureau (het orgaan der openbare arbeidsbemiddeling) ook de zorg voor de openbare voorlichting bij beroepskeuze berust, terwijl dan in art. 5 wordt aangegeven, dat deze zorg zich althans ook daarin zal openbaren, dat bij elk gewestelijk arbeidsbureau een afdeling voor voorlichting bij beroepskeuze wordt ingesteld.

Openbare en bijzondere voorlichting.

Onder openbare voorlichting bij beroepskeuze zal, in analogie met de definitie in art. 2 der Arbeidsbemiddelingswet 1930 omtrent „openbare arbeidsbemiddeling”, moeten worden verstaan de voorlichting „van overheidswege geleid en in stand gehouden”, in dit geval vanwege het Rijk (gelijk trouwens, sinds de wijziging der Arbeidsbemiddelingswet bij voornoemd besluit, ook voor de arbeidsbemiddeling geldt). De kosten der „afdelingen voor voorlichting bij beroepskeuze”, te verbinden aan de gewestelijke arbeidsbureaux, komen derhalve ten laste van het Rijk. Daarmede zijn de financieele moeilijkheden, die mede de ontplooiing der voorlichting bij beroepskeuze door het particulier initiatief zoo sterk hebben geremd, vervallen.

Het trekt de aandacht, dat, anders dan bij de arbeidsbemiddeling, het besluit niet rept van „bijzondere” voorlichting bij beroepskeuze. Hoewel het besluit van 24 September 1940 tal van artikelen der wet van 1930 heeft ingetrokken, is art. 34 behouden gebleven, en daarmede de definitie: „onder bijzondere arbeidsbemiddeling wordt verstaan alle andere arbeidsbemiddeling die bedoeld in artikel 2”. Dat de „bijzondere” arbeidsbemiddeling door instellingen en vereenigingen zonder winstoogmerk uitgeoefend, ook de arbeidsbemiddeling met winstoogmerk, kunnen blijven bestaan, wordt daarmede erkend.

Nu van „bijzondere” voorlichting bij beroepskeuze in het besluit niet wordt gesproken, mag men aannemen, dat het besluit er van uitgaat, dat deze vorm, door particuliere bureaux of commissies zonder winstoogmerk toegepast, zal

blijven bestaan, en, anders dan de bijzondere arbeidsbemiddeling zonder winstoogmerk, geen vergunning behoeft.

Verband met arbeidsbemiddeling.

De opdracht aan het Rijksarbeidsbureau, om voor de openbare voorlichting bij beroepskeuze te zorgen, is opgenomen in een besluit omtrent de organisatie der arbeidsbemiddeling, met welker opbouw het bureau thans doende is. Zij wordt ondergebracht bij de gewestelijke arbeidsbureaux, onderdeelen van het Rijksarbeidsbureau, dat het orgaan der openbare arbeidsbemiddeling is.

Hiermede is een nauwe band tusschen arbeidsbemiddeling en voorlichting bij beroepskeuze gelegd. Dit is, niet een geheel nieuwe figuur; zoo vormen thans de gemeentelijke bureaux voor beroepskeuze te Haarlem en Den Helder organisatorisch een onderdeel van de gemeentelijke arbeidsbeurs. Wel is zij uitzondering. Dit sluit echter niet uit, dat er in sommige gevallen plaatselijke samenwerking bestaat tusschen het orgaan der arbeidsbemiddeling en het voorlichtingsbureau, meestal in dien zin, dat de directeur van of een ambtenaar bij de arbeidsbemiddeling lid is van het bureau tot voorlichting. Een nauwe band is er over het algemeen niet. Dit zal in de toekomstige organisatie der openbare bemoeiing anders zijn.

Het is een oude strijdvraag hier te lande, of de beroepskeuzevoorlichting een zelfstandig orgaan behoort te zijn, dan wel als onderdeel der arbeidsbemiddeling moet worden opgezet. De argumenten, vóór en tegen aangevoerd, kunnen wij laten rusten, al zijn zij niet zonder belang. De strijd was wel vooral daarvan een gevolg, dat van den beginne af in Nederland — anders dan in andere landen — de voorlichting bij beroepskeuze als zelfstandige sociale bemoeiing is opgezet en gegroeid.

In den loop der jaren zijn vóór- en tegenstanders elkaar meer en meer genaderd. In zijn „Studie over Voorlichting bij Beroepskeuze in Nederland”⁸⁾ constateert F. Holthuizen, Pr., dat een nauw verband bestaat tusschen voorlichting en arbeidsbemiddeling, doch hij is toch van oordeel, dat de door hem aangevoerde argumenten er tegen pleiten, om de voorlichting als functie te versmelten met de arbeidsbemiddeling.

In een resolutie van de Internationale Arbeidsconferentie van 1935 werd de verbinding van openbare arbeidsbemiddelingsdiensten met een dienst voor beroepskeuze zeer sterk aangeraden.

Dr. W. L. P. M. de Kort⁹⁾ komt tot de navermelde conclusie, waarbij m.i. de in het besluit van 24 September 1940 beoogde organisatie zich nauw aansluit:

„De arbeidsbemiddeling bouwt voort op het werk, dat de beroepskeuze-voorlichting met eigen zelfstandige middelen, volgens eigen wetenschappelijke methode, die beide vreemd zijn aan de specifieke werkzaamheid der arbeidsbemiddeling, verricht. Een zelfstandige, met de arbeidsbemiddeling gecoördineerde, dienst ligt dus voor de hand. Het vraagstuk der eenhoofdige leiding wordt daarna slechts van praktische beteekenis.”

Deze eenhoofdige leiding, althans aan den top, is in het besluit van 24 September 1940 verzekerd. Dat de voorlichting bij beroepskeuze een afdeling van elk gewestelijk arbeidsbureau uitmaakt, sluit niet uit, dat den leider dier afdeling een groote mate van zelfstandigheid wordt toegekend, waarbij hij met eigen zelfstandige middelen en volgens eigen wetenschappelijke methode kan werken; doch er zal zijn een éénhoofdige opperleiding voor arbeidsbemiddeling en voor voorlichting beide, die de samenwerking verzekert, welke tusschen de voorlichting en de afdeling voor jeugdbemiddeling van het gewestelijk bureau onontbeerlijk is. Terecht constateerde de heer F. P. Fuykschot, Secretaris van het Christelijk Nationaal

⁸⁾ T.a.p. pg. 147 en vlg.

⁹⁾ „De Arbeidsbemiddeling in Nederland”, blz. 381. (Alphen aan den Rijn, 1940; N. Samson N.V.)

Vakverbond, in zijn prae-advies van 1940¹⁰⁾, dat de ervaring heeft geleerd, dat de ouders, die voor hun kinderen voorlichting voor het te kiezen beroep verlangen, hoogen prijs stellen op het tegelijkertijd verlenen van bemiddeling bij de plaatsing in dat beroep.

De zwaarst wegende grond voor het nauwe contact, tusschen arbeidsbemiddeling en voorlichting in het besluit van 24 September 1940 gelegd, is, naar het mij voorkomt, te vinden in de overweging, dat de voorlichting bij beroepskeuze een belangrijk documentair gegeven voor de arbeidsbemiddeling levert, dat zij een onmiddellijke wetenschappelijke voorbereiding beteekent voor het eigenlijke bemiddelingswerk op de arbeidsmarkt, en dat zij, speciaal voor jeugdige arbeiders, een onmisbaar onderdeel vormt bij de bemiddelingskundige registratie van het aanbod van werkkrachten, noodzakelijk voor een goed bemiddelingsoordeel¹¹⁾. Dan voltooit dus een goed geoutilleerd voorlichtingsbureau de outillage eener arbeidsbeurs, dus van het arbeidsbureau der toekomst.

Om behoorlijke (en betere) documentatie betreffende de bij de arbeidsbeurzen ingeschreven werkzoekenden is in de jongste jaren van vele zijden met aandrang gevraagd. Daarvoor heeft de huidige omvang van het werk der voorlichtingsbureaux — blijkens de cijfers, die wij boven gaven — een geheel onvoldoende beteekenis. — De nieuwe voorlichtingsafdelingen zullen zeker goed geoutilleerd worden. Haar alle *dadelijk* te bezetten met één of meer behoorlijk opgeleide, deskundige adviseurs¹²⁾ zal niet gemakkelijk vallen, al is door het Centraal Comité van Samenwerking inzake voorlichting bij beroepskeuze, te rechter tijd een opleidingscursus georganiseerd, waarvoor groote belangstelling bestaat. Derhalve mag erop worden gerekend, dat, mede langs dezen weg, de arbeidsbeurzen zullen gaan beschikken over een behoorlijke documentatie der ingeschreven werkzoekenden. Het bedrijfsleven — werkgevers en arbeiders — zal daarbij wel varen.

Voorlichting over studierichting.

De voorlichting der bestaande bureaux betreft geenszins uitsluitend jeugdige personen, die al *dadelijk* plaatsing in het gekozen beroep wenschen. Een belangrijk deel der advies-vragenden komt om raad over verdere opleiding, over studierichting, over den weg om het beroep ten slotte te bereiken. Stellig komen sommigen, na verdere schoolopleiding te hebben genoten, als plaatsingzoekenden bij een arbeidsbeurs, maar zeker niet allen (vrije beroepen). Die gewichtige functie moet ook in de toekomst worden vervuld. De openbare voorlichtingsbureaux zullen haar stellig mede ter hand nemen, maar ook voor de „bijzondere” voorlichting zie ik hier een taak.

Voorlichting en levensrichting.

Een hoogst belangrijk vraagstuk, dat zal dienen te worden opgelost, om de voorlichting aan de openbare bureaux zoodanig in te richten, dat de beteekenis van het verband der voorlichting met de geloofsovertuiging, de levensrichting der ouders tot uiting komt. Een weg is aangegeven in de „Richtlijnen” van het meergenoemde Centraal Comité van Samenwerking; er zijn ook andere oplossingen denkbaar. Naar een goeden weg zal ongetwijfeld met ernst worden gezocht, om bij de openbare voorlichting dit verband niet uit het oog te verliezen.

ANTH. POLMER.

¹⁰⁾ Vgl. Tijdschrift van den Nederlandschen Werkloosheidsraad, 23e jaargang, 1940. blz. 129. Zie ook Mr. Ph. Werner, Registratie, documentatie, arbeidsbemiddeling, in E.-S. B. van 31 Juli 1940.

¹¹⁾ Aldus Ir. R. A. Verwey in „Organen van arbeidsbemiddeling en van voorlichting bij beroepskeuze als hulpmiddelen bij personeels-voorziening”, Purmerend 1938.

¹²⁾ Er zullen 35 à 40 gewestelijke arbeidsbureaux, dus ook voorlichtingsafdelingen, komen, zij het, wat de laatste betreft, wellicht geleidelijk.

BOEKBESPREKINGEN.

Das Gold door Georg Berg en Ferdinand Friedensburg. (Stuttgart 1940; Ferdinand Enke Verlag, 256 blz.).

In October jl. verscheen bovengenoemd werk als derde deel in de serie „Die metallischen Rohstoffe, ihre Lagerungsverhältnisse und ihre wirtschaftliche Bedeutung”. Het werk is in twee deelen gesplitst, waarvan het eerste is geschreven door Georg Berg, en waarin een minutieuze uiteenzetting wordt gegeven van de geologische processen, welke tot de vorming van goudertsen kunnen leiden, alsmede van de zuiver chemisch-technologische procédés, welke het gele metaal heeft te doorloopen, alvorens het zijn weg naar de markt kan vinden. Het tweede gedeelte is geschreven door Ferdinand Friedensburg, die er in geslaagd is op zeer volledige wijze de vindplaatsen van het metaal in de verschillende productielanden en deszelfs economische beteekenis voor deze landen te beschrijven.

Een afzonderlijk hoofdstuk, geschreven door Heinrich Quiring, geeft een historisch overzicht van de ontwikkeling der goudproductie sedert de vroegste tijden.

Hoeveel wetenswaardigs dit als geheel goed gedocumenteerde werk voor den econoom ook mag bevatten — en niet alleen voor dezen, maar evenzeer voor den economo-geograaf, den physicus en den geoloog. — men zal er tevergeefs in zoeken naar een economisch-historische uiteenzetting van de ontwikkelingsfasen, welke het goud heeft moeten doorloopen alvorens het de monetaire functie kon vervullen, welke het in dezen tijd inneemt. Weliswaar wil het werk, blijkens een mededeeling daaromtrent op pag. 65, niet de pretentie hebben ook maar eenigszins dieper op de beteekenis van het goud voor het economische leven in te gaan, maar in een 256 bladzijden lange verhandeling over dit metaal doet het toch wel eenigszins als een gemis aan, hieraan geen woord te zien gewijd. Temeer, waar in ander verband — nl. in het hoofdstuk „Bewertung, Marktlage, Preise” — het functioneel verband tusschen goudertsreserves, productiekosten en marktprijs aan een nadere analyse wordt onderworpen. Een analyse, waarin wij den schrijver overigens niet geheel kunnen volgen, nl. daar, waar hij zegt een automatische correlatie te kunnen waarnemen tusschen de prijsstijging van het goud en de daarmee gelijken tred houdende grotere goudproductie, daarbij refereerende aan de jaren 1931—1933. Zou de schrijver de bedoeling hebben gehad de stelling te poneeren, dat de omvang van de goudproductie afhankelijk is van de waardeverhouding tusschen het goud enerzijds en de overige goederen anderzijds, dan zou men hem hierin tot op zekere hoogte nog kunnen volgen. Blijkens zijn verwijzing naar de *monetaire* goudwaardeveranderingen in het bovenvermelde tijdvak, legt hij evenwel een verband tusschen de muntdepreciaties in die periode en een vermeend tekort in de goudproductie; een verband, dat wel weinigen, die zich met de verklaring van de oorzaken van de monetaire verschuivingen in die jaren hebben bezig gehouden, zullen willen onderschrijven.

Om de door schrijver genoemde reden, t.w. de automatische aanpassing van het aanbod van goud aan de behoefte aan dit metaal, blijkt de schrijver de in 1930 gekoesterde vrees voor een goudtekort — een vrees, welke den Volkenbond er toe bracht aan een speciale commissie de opdracht te verstrekken dit vraagstuk in beschouwing te nemen — niet te deelen. Het valt natuurlijk niet te ontkennen, dat de hoogte van den goudprijs invloed uitoefent op de hoogte van de goudproductie; de schrijver echter suggereert een correlatie, waarbij de omvang van de goudproductie primair is, terwijl er, via den invloed van die productie op den goudprijs, een correctie op de goudproductie zou worden uitgeoefend. De correlatie wordt dus voorgesteld als een soort cirkelgang, en wel als één, die een min of meer automatisch herstel van het evenwicht

in uitzicht stelt. Van zulk een automatisme nu kan uiteraard geen sprake zijn; reeds niet bij een dreigend tekort van de goudproductie, en nog veel minder bij een dreigende overvloed, omdat een monetaire een waardevermindering van het goud praktisch niet te verwezenlijken is. Daarbij valt dan bovendien nog op te merken, dat de monetaire politiek een te zelfstandigen factor vormt om deze geheel afhankelijk te maken van den wensch om de goudteekort te beïnvloeden, teneinde een eventueel goudtekort te ondervangen.

Nogmaals, de economische functie van het goud is in dit werk uiterst stiefmoederlijk bedeed, en waar zij wordt aangesneden is de analyse zwak. Voor het overige zouden wij geneigd zijn te veronderstellen, dat de schrijvers — niettegenstaande zij verklaren, dat het goud geen oorlogseconomisch nut heeft in de beteekenis van direct dienstig te zijn voor de militaire uitrusting — aan het goud als monetair instrument (de aanwending voor industriele doeleinden kan men immers betrekkelijk verwaarlozen) ook voor de toekomst hun vertrouwen blijven schenken, aangezien het anders niet wel verklaarbaar zou zijn, dat zij aan dit metaal een zoo uitvoerige behandeling wijden.

Op grond van het vele goede, dat het boek bevat, zal men met belangstelling de in uitzicht gestelde voortzetting van den cyclus, waarin thans eerst het koper en daarna ijzer, lood, zink en aluminium worden aangekondigd, tegemoet kunnen zien.

G. J. H. DE GRAAFF.

Die geldliche Wechsellagenlehre door Dr. M. E. Kamp. (Jena 1939; Gustav Fischer. Prijs R.M. 4.50).

Die englische Währungsabwertung und die wirtschaftlichen Wechsellagen door Dr. H. Mühlhoff. (Jena 1939; Gustav Fischer. Prijs R.M. 5.—).

Beide boeken, die uit de school van Prof. Spiethoff afkomstig zijn, houden zich bezig met de vragen van de monetaire conjunctuurtheorie. De eerstgenoemde studie geeft een uiteenzetting van een critiek op de conjunctuurtheorieën van Hawtrey, Wicksell en Hayek. De schrijver gaat er van uit, dat verschillende maatregelen van economische politiek, welke op de stellingen en de voorstellen van de monetaire conjunctuurtheoretici zijn gebaseerd, mislukt zijn; desondanks wordt deze theorie telkens weer in de discussie gebracht.

Met opzet heeft Dr. Kamp zich tot deze drie figuren beperkt. Hawtrey is gekozen als de meest consequente verdediger van de monetaire conjunctuurtheorie, Wicksell als de eerste schrijver, en Hayek om het aanzien, dat hij geniet. Keynes wordt niet behandeld, omdat zijn leer niet voldoende afgerond is. De schrijver komt tot de conclusie, dat de monetaire theorieën van de genoemde auteurs eenerzijds eischen en programma's opstellen, die nog op hun verwezenlijking wachten, anderzijds slechts „Datenkonstellationen" en „Systeme" geven, die voor de verklaring van de werkelijkheid van de conjunctuurgolven geen of slechts een zeer beperkte beteekenis hebben. Dat geldt zoowel voor de statische evenwichtstheorie, waarop vroeger althans, Hayek's theorie was gebaseerd, als voor de verklaring van den cyclus door Hawtrey.

De studie van Dr. Mühlhoff onderzoekt een voorbeeld van de toepassing van de monetaire conjunctuurtheorie, n.l. de betrekkingen tusscher de depreciatie van het Pond Sterling en de conjunctuurbeweging in Engeland. De schrijver is van meening, dat deze depreciatie niet een maatregel van conjunctuurpolitiek was, maar voortvloeide uit de noodzakelijkheid de positie van de betalingsbalans te verbeteren. Toch was de weg, die hiermede ingeslagen werd, in overeenstemming met de heerschende opvatting in Engeland inzake de mogelijkheid van een bestrijding

van de depressie door monetaire middelen. De credietexpansie van de Bank of England in 1932 noemt de schrijver geen credietcreatie, want het was het overdragen van aanwezige koopkracht aan de ondernemers. In zooverre staat deze credietpolitiek niet in tegenspanning tot de theorie van Spiethoff. Het verschil ligt veeleer in de verwachtingen, die aan deze credietpolitiek vastzitten. De vertegenwoordigers van de monetaire conjunctuurtheorie zien in de geldschepping de oorzaak voor de opgaande conjunctuur, terwijl Spiethoff in het beschikbaar stellen van koopkracht een middel ziet om de groote voorraden als depressieve krachten te laten uitwerken. De energie van de ondernemers moet dan tot de opgaande conjunctuur leiden. Dit gebeurde niet in Engeland; eerst het staatsingrijpen (de protectionistische handelspolitiek) gaf den stoot tot den opbloei na 1932. De depreciatie was weliswaar niet zonder beteekenis, maar het grootste aandeel hadden, aldus de schrijver, de beschermende maatregelen, die den invoer remden en winstmogelijkheden voor de ondernemers openden.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Bouwmaterialen. Nadere regeling van het gebruik van bouwmaterialen. (E.V. 28/2/41, pag. 282; Stct. No. 38).

Electrotechnisch kleinbedrijf. Voor den kleinhandel in electrotechnische apparaten en materialen, alsmede voor het electrotechnische installateursbedrijf, is krachtens de Vestigingswet Kleinbedrijf 1937 een zgn. sperreregeling afgekondigd. (E.V. 28/2/41, pag. 282; Stct. No. 37).

Klommen. Prijsregeling. Bij de „Prijzenbeschikking Klommen No. 1" zijn voor de verschillende soorten klommen naar gelang van de categorieën der verkoopers maximumprijzen vastgesteld. (E.V. 28/2/41, pag. 281; Stct. No. 38).

Non-ferrometalen. Wijziging van de regeling betreffende het verhandelen en verwerken van non-ferrometalen.

Vaststelling van maximum-prijzen voor de voornaamste soorten aluminium, lood, koper, koperlegeringen, nikkel, zink en tin. (E.V. 28/2/41, pag. 282; 7/3/41, pag. 324; Stct. Nos. 39 en 42).

Specerijen. Vaststelling van prijzen voor de onderscheidene soorten en kwaliteiten van specerijen. (E.V. 28/2/41, pag. 282; Stct. Nos. 39 en 40).

Textielproducten. Uitvoer. Regeling van den uitvoer van textielproducten. (E.V. 28/2/41, pag. 288/89).

Verf. Het is thans aan ieder, dus zoowel aan schilders, aan industriele ondernemingen als aan particuliere personen, verboden zonder vergunning verf te gebruiken, te verbruiken, te bewerken of te verwerken. In bepaalde gevallen en onder zekere voorwaarden wordt hiervan dispensatie verleend. (E.V. 28/2/41, pag. 283).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Groenten. Prijsregeling. Wijziging van de voor export naar Duitsland en voor binnenlandschen afzet geldende maximum-veilingprijzen van verschillende soorten groenten en tuinbouwproducten. Deze wijziging beteekent, vergeleken bij het peil van 2 December 1940, in de meeste gevallen een aanmerkelijke verhooging. (E.V. 28/2/41, pag. 283; Stct. No. 38).

Kunstmest. Nadere regeling van een tweede toewijzing van stikstofmeststoffen voor bepaalde gewassen. (E.V. 28/2/41, pag. 285/86).

Melk en melkpoeder. Bij de bereiding van sommige bakkerij-artikelen is slechts gebruik van magere melkpoeder, gecondenseerde melk en ondermelk toegestaan. (E.V. 28/2/41, pag. 285; Stct. No. 38).

Pluimveehouderij. Teeltregeling 1941 voor de pluimveehouderij: Dit jaar zal ten behoeve van de gewone pluimveebedrijven niet worden gebroed. Op de fokbedrijven zal in het voorjaar, onder bepaalde voorwaarden met betrekking tot de aflevering van kuikens, wel mogen worden gebroed. (E.V. 28/2/41, pag. 283/84; Stct. No. 37A).

Varkens. Nadere regeling voor huisslachten van varkens. In verband met de veevoederpositie wordt het noodzakelijk geacht ten varkensstapel aanzienlijk in te krimpen, waartoe maatregelen zijn getroffen. (E.V. 28/2/41, pag. 284/85; Stct. No. 35).

Vee en vleeschwaren. Het vervoeren van vee, vleesch en vleeschwaren naar het eiland Terschelling is slechts toegestaan met vergunning vanwege de Nederlandsche Veehouderij Centrale. (E.V. 28/2/41, pag. 286; Stct. No. 39).

Verplichte veelevering. De verplichte veelevering, welke met ingang van 25 November 1940 werd ingesteld, voorzigt tot 1 Maart in de vleeschbehoefte, waarbij rekening

gehouden werd met een kleine reserve. Daar ook na dezen datum een regelmatige vleeschvoorziening een noodzakelijke eisch is, kan ook na 1 Maart een verderen duur van de verplichte levering niet vermeden worden. Daarom is deze regeling, met eenige nadere bepalingen aangevuld, verlengd tot 1 Juli 1941. (E.V. 7/3/41, pag. 327).

Vlas. Regeling van de voorraadpositie van vlas. (E.V. 28/2/41, pag. 283).

Voedselvoorziening. De Directeur-Generaal van de Voedselvoorziening alsmede de Provinciale Voedselcommissarissen zijn thans gemachtigd tot het zonder formaliteiten in bezit nemen van bepaalde producten, ten behoeve van het orgaan of het lichaam, ter beschikking waarvan de producten hadden moeten worden ingeleverd. (E.V. 14/2/41, pag. 214; Stct. No. 27).

Wittekool. Intrekking van het Tuinbouwbesluit 1940 (wittekool) in verband met de nieuwe veilingregeling voor tuinbouwgewassen. (E.V. 21/2/41, pag. 248; Stct. No. 32).

RANTSOENERING EN DISTRIBUTIE.

Rijwielbanden. Met ingang van 1 Maart j.l. is een aanvang gemaakt met de distributie van rijwielbanden. De voor-

MAANDCIJFERS.

Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland.

(Centraal Bureau voor de Statistiek)

Omschrijving maandcijfers	Eenheid	1940												1941	
		Dec.	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.
Giroverkeer.															
Nederlandsche Bank	f 1.000.000	1 511	1668	1415	1842	1498	988	948	1026	1282	1536	1804	1653	1549	1691
Postcheque- en girodienst	f 1.000.000	1307	1308	1181	1174	1275	895	1220	1325	1365	1247	1447	1517	1394	1380
Rentestanden.															
Wisseldisconto Nederl. Bank	%	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Prolongatierente, A'dam	%	2,75	2,64	2,50	2,50	2,75	3,21 ^{*)}	*	2,92 ^{*)}	3,00	2,82	2,75	2,75	2,75	2,75
Callgeldnoteeringen, "	%	1,06	1,03	0,76	0,79	0,56	0,92	1,15	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25
Rendement oblig. "	%	4,39	4,35	4,42	4,44	4,57	*	*	*	*	*	4,20	4,24	4,25	4,23
Hypotheekrente onroerende goederen	%	*	4,40	4,35	4,38	4,40	4,33	4,43	4,51	4,46	4,48	4,43	4,33	4,24	\$4,23
Hypotheekrente schepen	%	*	4,40	5,24	5,57	5,36	5,53	5,46	4,90	5,07	5,62	5,26	5,26	5,47	\$5,38
Koersen van Aandeelen.															
Algemeen indexcijfer	1930=100	84,3	85,4	84,7	85,7	83,9	*	*	*	*	94,3	104,1	112,7	116,1	120,0
Nijverheid	1930=100	84,3	85,7	86,0	88,3	87,6	*	*	*	*	104,6	115,6	120,7	125,1	131,8
w.o. prod.middelen industr.	1930=100	79,0	80,4	81,0	82,0	82,3	*	*	*	*	99,3	109,6	113,1	118,0	126,2
cons. goederen industr.	1930=100	91,1	92,7	92,6	96,7	94,5	*	*	*	*	111,6	123,6	130,6	134,5	139,2
Spaarbanken.															
Rijkspostspaarbank, inlagen	f 1.000.000	14,36	16,11	18,24	15,79	13,46	6,62	5,07	9,06	10,26	8,96	10,02	9,68	7,52	8,04
Rijkspostspaarbank, terugbetalingen	f 1.000.000	15,20	14,75	12,90	17,03	19,19	26,25	32,01	36,78	30,43	19,51	27,59	34,68	27,13	20,86
Bijzondere spaarb., inlagen	f 1.000.000	10,36	15,72	14,94	12,84	11,91	8,52	8,11	10,81	11,88	10,09	12,09	13,25	9,14	13,24
Bijzondere spaarbanken, terugbetalingen	f 1.000.000	15,44	18,10	12,83	17,42	18,34	18,29	20,00	21,99	18,07	15,22	18,57	20,96	18,36	18,62
Hypotheek (nwe inschrijv.)*															
Totaal	f 1.000.000	29,48	25,44	17,16	17,49	25,37	25,89	15,81	29,25	22,72	25,13	34,86	34,67	38,26	\$22,33
w.v. op gebouwen	f 1.000.000	24,00	20,66	13,00	13,45	17,61	17,59	11,21	18,65	17,96	20,54	28,81	27,95	31,59	\$18,53
op landerijen	f 1.000.000	*	4,13	3,87	2,70	4,46	8,10	3,19	3,55	3,54	4,18	5,43	6,41	5,96	\$3,49
op schepen	f 1.000.000	5,49	0,65	0,29	1,34	3,30	0,20	1,41	7,05	1,22	0,41	0,52	0,31	0,71	\$0,31
Werkloosheid															
Werkloosheidsd. (excl. landb.)	%	23,0	30,4	30,5	21,5	16,9	24,3	25,0	20,0	16,8	15,3	14,6	14,9		
Aantal werkl. einde maand ingeschr. bij Arbeidsbeurzen ²⁾	f 1.000	270,8	297,9	274,1	190,5	157,1	270,9	232,3	190,3	157,2	142,7	150,8	143,2	253,1	(85,4)
Werkverruiming en werkloosenz.															
Aantal tewerkgestelden bij werkverruiming	f 1.000	59,5	58,8	57,6	57,2	54,0	54,3	60,9	54,7	54,0	56,2	53,2	50,9	0,7	

Omschrijving weekcijfers.	Eenheid	1940-1941														
		4/9 Nov.	11/16 Nov.	18/23 Nov.	25/30 Nov.	2/7 Dec.	9/14 Dec.	16/21 Dec.	23/28 Dec.	30 Dec./4 Jan.	6/11 Jan.	13/18 Jan.	20/25 Jan.	27 Jan./1 Febr.	3/8 Febr.	10/15 Febr.
Percentage werkloosheidsdagen (excl. landbouw)	%	\$ 14,7	—	—	\$ 14,8	—	\$ 15,1	—	\$ 19,3	—	\$ 23,2	—	\$ 24,1	—	\$ 23,3	—
Totaal aantal werkzoekenden ²⁾ (einde van de week)	1.000	220	220	217	211	214	214	230	248	284	302	303	293	284	285	263
w.o. geheel werkloos (excl. werkverruiming) ³⁾	1.000	151	146	143	139	144	147	167	210	255	282	283	270	261	262	241
Aantal personen geplaatst bij werkverruiming ⁴⁾	1.000	50	51	53	51	51	52	45	20	(17)	(55)	(64)	(66)	(57)	(66)	(59)
Aantal personen geplaatst in Duitsland ⁵⁾	1.000	79	82	85	88	91	92	93	93	93	94	96	98	99	100	101

\$ = voorloopig cijfer. * = onbekend. ¹⁾ Volgens opgave van De Ned. Bank. Berekend van 2 Staatsleeningen, 1 gemeenteleening, 1 provinciale leening, 2 industriële leeningen, 1 tramwegobligatie, 1 pandbrief. ²⁾ Hieronder niet begrepen enkele hypotheeken, waarvan de geldschieter niet bekend is. ³⁾ 1—9 Mei. ⁴⁾ 15—31 Juli. ⁵⁾ Tusschen haakjes is vermeld het aantal werklozen, begrepen in het totaal. ⁶⁾ Hieronder niet begrepen Scheepshypotheeken. ⁷⁾ Volgens opgave van het Rijksarbeidsbureau. ⁸⁾ Volgens opgave van het Bureau Loononderzoek van het Departement van Sociale Zaken. ⁹⁾ Onder aftrek van de teruggekeerden, voor zoover bekend bij de organen der arbeidsbem. Gegevens van het Rijksarbeidsbureau.

waarden voor het verkrijgen van een bon, waarop slecht rijwielbanden, van alle soorten, verkregen kunnen worden, zijn, in verband met de voor het vervaardigen van rijwielbanden, beschikbare hoeveelheid rubber, streng gesteld. Hierbij wordt onderscheiden tusschen bedrijven en particuliere personen. De te vervangen band, die volkomen onbruikbaar moet zijn, moet hij aankoop worden ingeleverd en dient door den rijwielhandelaar te worden verkeerd aan handelaren in oude banden. Deze bepalingen gelden ook met betrekking tot het aanschaffen van banden welke op nieuwe rijwielen zijn gemonteerd. (E.V. 7/3/41, pag. 329).

Briketten. De verkoop van briketten is thans uitsluitend toegestaan tegen inlevering van geldige brandstoffenbonnen. Zekere kwaliteitsgaranties en een maximum-prijs-regeling zijn in voorbereiding. (E.V. 21/2/41, pag. 248/49).

Kaas. Nadere regeling van de toewijzing en distribueering van kaas. (E.V. 21/2/41, pag. 249).

Kunstmest. Er wordt nogmaals de aandacht op gevestigd, dat het overdragen van kunstmestbonnen, in welken vorm ook, is verboden. (E.V. 7/3/41, pag. 329).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Aangifte buitenlandse waarden. Ingezetenen zijn verplicht van hun niet in effecten belichaamde buitenlandse waarden vóór 15 Maart 1941 aangifte te doen bij het Deviezeninstituut. Nadere omschrijving van de waarden, die onder deze bepalingen vallen: (E.V. 7/3/41, pag. 332; V.B. No. 7).

Aangifte Deutsche stukken. Effecten, die zijn uitgegeven door een natuurlijke of rechtspersoon, die binnen het gebied van het Deutsche Rijk haar plaats heeft, dan wel aldaar gevestigd is, luidende in: Reichsmark, Goudmark, Schilling, Goudschilling, Oostenrijksche kronen, Lit, Danziger Guldens, Zloty, Belga, Luxemburgsche en

Fransche francs of in goederenwaarde, en die niet door de Vereeniging voor den Effectenhandel met opgave der nummers zijn geregistreerd, dienen door banken, bankiers en commissioanairs in effecten, die deze effecten uit het buitenland of anders dan in onderling verkeer in het binnenland ontvangen, schriftelijk te worden opgegeven aan het Deviezeninstituut. Eenige effecten zijn van deze regeling uitgezonderd. (E.V. 7/3/41, pag. 331/32; V.B. No. 7).

Bieraccijns. Verhooging van den bieraccijns en in verband hiermede regeling van de navordering op voorraden. (E.V. 7/2/41, pag. 184; Stct. No. 20).

Effectenvernieuwingsbesluit 1941. Regeling van de vervanging van waardepapieren, welke verloren zijn gegaan, dan wel in die mate beschadigd zijn, dat zij onverhandelbaar zijn geworden. Hiertoe is door den Secretaris-Generaal van het Departement van Financien het „Effectenvernieuwingsbureau” in het leven geroepen. De Staat waarborgt de verplichtingen van het bureau en kan aan hetzelfde kasvoorschotten verlenen. Het bureau kan voor zijn bemoeiingen kosten in rekening brengen. (E.V. 7/3/41, pag. 330/31; V.B. No. 7).

Loonbelasting. Regeling van de ontheffing inzake den aanslag in de Inkomstenbelasting 1940/41 in verband met de Loonbelasting 1940. Ingevolge deze regeling wordt o. m. aan belanghebbenden ontheffing verleend van dien aanslag over vier maanden, voorzover deze aanslag verschuldigd is terzake van opbrengst van in dienstbetrekking verrichten arbeid, en hij vóór 1 Mei 1941 inkomsten geniet, welke aan de loonbelasting zijn onderworpen: (E.V. 21/2/41, pag. 249; Stct. No. 32).

Omzetbelasting. Nadere regeling van de omzetbelasting bij de levering van gas en electriciteit. Regeling van de heffing der omzetbelasting met betrekking tot den kaas-handel. (E.V. 14/2/41, pag. 217/18; 21/2/41, pag. 249).

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTBANKEN.

(In miljoenen guldens)	30Nov.	31Dec.	31Jan.	Febr. 28
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	45	51	99	44
Ned. schatkistpapier	524	517	532	485
	569	568	631	529
Ander overheidspapier	25	32	34	28
Wissels	3	3	2	2
Bankiers in binnen- en buitenland	62	63	62	63
Prolong. en voorsch. op effecten	78	75	75	114
	168	173	173	207
Debiteuren	211	210	200	201
Effecten en syndicaten	30	32	31	33
Deelnemingen (incl. voorschotten)	41	12	12	12
	252	254	243	246
Gebouwen	16	15	15	15
Diverse reken. (incl. overl. posten)	—	1	—	—
Belegde bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepot	14	13	13	13
	1021	1026	1077	1012
Passiva:				
Crediteuren	685	699	738	678
Wissels — eigen accept	2	2	2	1
„ — derden	—	—	—	—
Deposito's op termijn	56	57	56	53
Kassiers en genom. daggeldleeningen	—	—	—	9
Diverse rekeningen	26	17	29	19
Bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepot	14	13	13	13
	785	790	840	775
Aandeelen kapitaal	170	170	170	170
Reserven	66	66	67	67
	1021	1026	1077	1012

STATISTIEKEN.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.

Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Berlijn	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
4 Mrt. 1941	1.88 ³ / ₄	75.35 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
5 „ 1941	1.88 ³ / ₄	75.35 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
6 „ 1941	1.88 ³ / ₄	75.35 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
7 „ 1941	1.88 ³ / ₄	75.35 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
8 „ 1941	1.88 ³ / ₄	75.35 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
10 „ 1941	1.88 ³ / ₄	75.35 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
Laagste d.w.	1.88 ³ / ₄	75.28	30.11	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ³ / ₄	75.43	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	59.263	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen	Parijs	Berlijn	Amsterdam
	(\$ per £)	(\$ per 100 fr.)	(\$ p. 100 Mk.)	(\$ p. f 100)
4 Mrt. 1941	4.03 ¹ / ₂	2.18	40.05	—
5 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.19	40.05	—
6 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.20	40.05	—
7 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.22	40.05	—
8 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.23	40.05	—
10 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.28	40.05	—
11 „ 1940	3.86 ¹ / ₂	2.19 ¹ / ₂	40.20	53.40
Muntpariteit	4.86	3.90 ¹ / ₂	23.81 ¹ / ₂	40 ¹ / ₁₆

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	3/8 Maart '41	8 Mrt. 1941	24 Febr. 1941	1 Mrt. 1941
		Laagste	Hoogste	Laagste	Hoogste
Officieel:					
New York	\$ p. £	4.02 ¹ / ₂	4.03 ¹ / ₂	4.03	4.02 ¹ / ₂
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43
Buenos Aires	Pes. p. £	16.95 ¹ / ₂	17.13	17.04 ¹ / ₂	16.95 ¹ / ₂
Niet-Officieel:					
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	515	515	515	515
Bangkok	Sh. p. local	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	18.—	18.—	18.—	18.—
Budapest	d. p. £	—	—	—	—
Hongkong	P. p. \$	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	Tf. p. £	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80
Madrid	Pt. p. £	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—
Sjanghai	d. p. \$	3.37	3.41	3.37	3.41
Singapore	d. p. \$	28.16	28.16	28.16	28.18

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vordering en	28 Febr. 1941	7 Maart 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 897.459,92	f 685.975,40
Voorschotten op ult. Jan. '41 aan de gemeenten verstr. op aan haar uit te keeren hoogsdom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem.fondsbel., alsmede ope. op die belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	127.641.300,64	133.804.258,69
Idem voor Suriname ¹⁾	9.922.352,28	9.922.352,28
Idem aan Curaçao ¹⁾	169.788,71	169.788,71
Kasvred. wegens credietverstrekking a. h. buitenland	73.789.238,09	74.050.672,20
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	61.417.878,90	62.633.269,46
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	68.069.287,30	61.959.911,62
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar oetdooi verstrekt	f 15.000.000,—	—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	6.251.604,67	f 6.389.807,58
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	160.845.000,—	156.940.000,—
Schatkistpromessen in omloop	904.800.000,— ¹⁾	989.700.000,— ¹⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	52.269.174,50	55.175.773,—
Schuld op ultimo Jan. '41 aan de gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fonds. alsmede ope. op die bel. en op de vermogensbelasting	6.245.488,97	6.245.488,97
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	894.209,42	1.605.998,70
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	102.465.954,61	116.234.827,96
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	22.801.930,81	23.742.541,38
Id. aan div. instellingen ¹⁾	227.523.239,84	220.837.917,11

¹⁾ In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist ²⁾ Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 72.000.000,— ³⁾ Idem f 126.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 10 Maart 1941.

Activa.	
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	f 128.500.000
{ Hfdbank. " 2.879.631	
{ Agentsch. " 144.600	
Papier op het Buitenland	f 22.907.385
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgelopen	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	f 151.236.196 ¹⁾
{ Hfdbank. " 4.145.605	
{ Agentsch. " 52.463.090	
Op Effecten enz.	f 207.337.283 ¹⁾
Op Goederen en Ceelen	507.608
Voorschotten aan het Rijk	207.844.891 ¹⁾
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.096.495.695
Zilveren munt, enz.	18.297.598
	f 1.114.793.293
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	48.403.263
Gebouwen en meubelen der Bank	4.500.000
Diverse rekeningen	194.978.778
	f 1.739.951.841
Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	4.454.251
Bijzondere reserves	13.494.514
Pensioenfonds	10.958.271
Bankbiljetten in omloop	1.549.865.340
Bankassigatiën in omloop	29.264
Rek.-Courant ¹⁾ Van het Rijk	f —
{ Van anderen " 130.522.493,—	
Diverse rekeningen	130.552.493
	10.597.708
	f 1.739.951.841
Beschikbaar metaalsaldo	f 443.910.797
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	1.109.776.990
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	122.000.000
¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 57.977.150

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en ¹⁾ muntmater.	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-hings-perc.
10 Mrt. '41	1.096.496	1.549.865	130.582	443.911	66
3 " '41	1.096.506	1.554.919	127.095	443.450	66
24 Febr. '41	1.096.639	1.508.052	123.134	464.184	+ 83
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.242	69
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
10 Mrt. '41	131.524	122.000	207.845	22.907	194.979
3 " '41	135.450	126.000	213.183	22.907	190.443
24 Febr. '41	66.507	36.000	234.073	22.907	183.049
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

¹⁾ Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheine	Andere wissels chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
5 Maart 1941	77,5	248,5	14.284,5	33,7	
26 Febr. 1941	77,6	311,6	13.815,3	21,4	
15 " 1941	77,9	289,2	14.137,0	25,1	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effec-tien	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
5 Mrt. '41	24,0	1.059,1	13.975,8	1.935,3	509,1
26 Febr. '41	22,2	1.418,4	13.036,5	1.904,7	451,8
15 " '41	24,6	1.381,9	13.275,0	1.891,8	487,7
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Bank. Departm.	Other securities	
				Disc.and Advances	Secu-rities
5 Maart '41	1.550	607.280	22.960	5.990	20.830
26 Febr. '41	1.620	603.250	26.990	3.720	18.980
19 " '41	1.520	601.480	28.770	3.790	19.670
12 " '41	1.380	602.030	28.210	3.710	19.810
5 " '41	1.290	601.050	29.190	3.330	19.520
29 Jan. '41	1.220	599.200	31.040	3.820	25.460
22 " '41	1.110	598.430	31.820	3.840	21.410
15 " '41	1.000	602.840	27.400	3.790	22.040
23 Aug. '39	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-hings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Acc.		
5 Maart '41	157.840	11.740	125.380	53.730	24.240	12,7
26 Febr. '41	156.370	14.640	121.720	53.020	28.220	14,9
19 " '41	152.140	31.750	103.470	52.370	30.010	16,0
12 " '41	154.880	23.940	110.630	55.170	29.410	15,5
5 " '41	141.200	13.840	110.800	51.670	30.330	17,2
29 Jan. '41	149.950	32.370	107.880	53.010	32.080	16,6
22 " '41	142.980	35.310	95.130	52.540	28.000	15,3
15 " '41	152.310	14.790	119.200	54.310	28.060	14,9
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26,0

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL. (in mill. francs)

Data 1941	Goud, specie, deviezen en Reichskredit-kassen	Crediet a. h. particuliere bedrijven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheids-fondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening Courant
27 Febr.	27.143	919	12.830	1.844	37.001	3.271	1.850
20 " "	27.051	911	12.861	1.823	36.687	3.366	1.979
13 " "	26.883	971	12.738	1.809	36.526	3.294	1.983
6 " "	26.715	1.004	12.840	1.812	36.349	3.456	1.968
30 Jan.	26.435	1.255	12.269	1.831	36.078	3.370	1.748
23 " "	26.261	1.229	12.455	1.820	35.676	3.429	2.066
16 " "	26.059	1.351	11.981	1.827	35.496	3.350	1.729
9 " "	26.135	1.420	11.722	1.820	35.453	3.279	1.779
2 " "	26.004	1.310	12.193	1.827	34.817	3.351	2.582
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen ¹⁾		N. York ²⁾		A'dam ³⁾		Londen ⁴⁾	
4 Maart 1941	23 ³ / ₈	34 ³ / ₈	4	Maart 1941	2125	168/—	—
5 " 1941	23 ³ / ₈	34 ³ / ₈	5	" 1941	2125	168/—	—
6 " 1941	23 ³ / ₈	34 ³ / ₈	6	" 1941	2125	168/—	—
7 " 1941	23 ³ / ₈	34 ³ / ₈	7	" 1941	2125	168/—	—
8 " 1941	23 ³ / ₈	—	8	" 1941	2125	168/—	—
10 " 1941	23 ³ / ₈	34 ³ / ₈	10	" 1941	2125	168/—	—
11 " 1940	21 ¹ / ₁₆	34 ³ / ₈	11	" 1940	2085	168/—	—
23 Aug. 1939	18 ¹ / ₁₆	37 ¹ / ₈	23	Aug. 1939	2110	168/6 ¹ / ₈	—

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine. ³⁾ In gulden per kg 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1940 het Jaarregister 1940, laatste bladzijde.)

Aardappelen	(1304) 57	Scheepvaart	(1311) 173
Aardolie producten (zie ook Brandstoffen, motor)	(1302) 31, ('09) 147	Schoenindustrie	(1308) 128
Alval	(1311) 174	Schuldenaren-Bescherming	(1306) 92
Appelen	(1311) 174	Slachtvee (1304) 56, ('07) 108, ('11), 174/75, ('12) 190	
Arbeidsvoorwaarden	(1303) 46, ('06) 92, ('08) 128, ('09) 147, ('11) 173	Specerijen	(1304) 56, ('06) 92, ('12) 189
Autobevrachtingsdienst	(1306) 93	Steenroeven	(1311) 173
Batterijen	(1303) 46	Stroo	(1307) 107
Belasting (1304) 57, ('05) 75/76, ('07) 108/09, ('12) 191		Surrogaten	(1306) 92
Benzine	(1302) 31, ('07) 107	Tabaksproducten	(1304) 56
Betalingsverkeer m. het buitenland (1304) 57, ('05) 75, ('07) 108		Textieldistributie (1304) 56, ('06) 93, ('12) 189	
Bier	(1308) 128, ('12) 191	Thee	(1308) 128
Bloembollencultuur	(1302) 31, ('03) 46	Tuinbouw (1302) 30/31, ('05) 75, ('06) 92, ('11) 175, ('12) 189/90	
Bloemkweekerij	(1306) 92, ('11) 174	Turf	(1311) 174
Boschbouw	(1311) 174	Varkens	(1304) 57, ('06) 93, ('12) 190
Boomkweekerij	(1305) 75	Vaten	(1307) 107
Boter	(1303) 46, ('04) 57, ('06) 92/93	Veeboekje	(1306) 93
Bouwmaterialen (1303) 46, ('05) 74, ('07) 107, ('12) 189		Veevoeder	(1304) 57
Brandstoffen, Motor-	(1302) 31, ('03) 46, ('05) 74/75, ('07) 107, ('08) 127, ('09) 147	Vereffeningscertificaten	(1305) 74
Brandstoffen, Vaste	(1304) 56, ('12) 191	Verf	(1312) 189
Buitenlandsche handel (1302) 31, ('11) 173, ('12) 189		Vervoerswezen (1305) 75, ('06) 93, ('07) 109, ('09) 147, ('11) 173	
Carbolineum	(1311) 174	Verwerkende Industrieën (1303) 46, ('07) 107	
Chemische producten	(1307) 107	Verzekering	(1304) 57
Cichorei	(1306) 92	Vetsmelters	(1304) 57
Crisisvoerwiel	(1305) 74	Vezels	(1311) 173
Crisisproducten (1302) 30, ('03) 46, ('04) 57, ('05) 74		Vies (1311) 175, ('12) 190	
Deviezenverkeer, Regeling (1304) 57, ('07) 109, ('12) 191		Vleesch (1304) 57, ('05) 75, ('07) 108, ('08) 128, ('12) 190	
Distributiebescheiden	(1306) 93	Voedselvoorziening	(1305) 75, ('12) 190
Doelcorporaties	(1311) 173	Waardevermeerderingsbelasting	(1304) 57, ('05) 76
Effecten	(1312) 191	Wederopbouw	(1305) 74, ('07) 107, ('11) 174
Eieren	(1306) 92, ('08) 122	Wijnbelasting	(1307) 109
Electriciteit	(1304) 57, ('08) 129	Wild	(1304) 57, ('05) 74
Electrotechnisch bedrijf	(1312) 189	Winstbelasting	(1304) 58
Fotografisch bedrijf	(1311) 173	Zakken	(1304) 56, ('05) 74, ('09) 147, ('11) 174
Gas	(1304) 57, ('08) 129	Zeep	(1305) 75, ('07) 108, ('08) 129
Gasgeneratoren (1303) 46, ('05) 74, ('08) 127, ('09) 147, ('11) 173		Zoutindustrie	(1302) 31
Gevogelte	(1304) 57	Zuivelindustrie (1304) 75, ('05) 75, ('06) 92, ('07) 108	
Goederen voor de Duitse weermacht (1302) 31, ('06) 93, ('07) 109, ('08) 129			
Goederenbeurzen	(1301) 173		
Goederenverkeer m. h. buitenland (1302) 31, ('07) 109			
Grafische Industrie	(1303) 46, ('05) 74		
Grondbelasting	(1304) 57		
Hooi	(1307) 107		
Hotels, restaurants enz.	(1308) 128		
Hout	(1304) 56, ('11) 173		
Houtteelt	(1311) 174		
Huurprijzen	(1303) 46		
Hypotheekwezen	(1304) 57		
Invoerrechten (1304) 56, ('05) 74/75, ('08) 128			
IJzer en staal (1304) 56, ('07) 107, ('08) 128, ('09) 147			
Jute	(1305) 74, ('11) 173		
Kaas	(1305) 75, ('06) 93, ('12) 191		
Keramische Industrie	(1307) 107		
Klompen	(1312) 189		
Koffie	(1306) 92, ('08) 122		
Kunstmest	(1312) 189/91		
Kunstzijde	(1311) 173		
Landbouw	(1302) 31, ('04) 57, ('05) 75, ('06) 92/93, ('07) 107/08, ('11) 175, ('12) 189		
Landbouwgrond	(1302) 31, ('09) 147		
Landbouwinventarisatie	(1304) 57		
Linoeumindustrie	(1303) 46		
Lompen, enz.	(1304) 56, ('06) 92		
Loonbelasting (1304) 57, ('07) 108, ('12) 191			
Luchtpostverkeer	(1305) 75		
Margarine	(1306) 92		
Meel en -producten	(1307) 108		
Melk en -producten (1304) 57, ('07) 107/08, ('12) 190			
Metafen (non-ferro)	(1304) 56, ('09) 147, ('11) 173, ('12) 189		
Motorrijtuigenbelasting	(1304) 57		
Oliën en vetten (1304) 56, ('05) 75, ('06) 92, ('09) 147			
Omzetbelasting	(1305) 75, ('12) 191		
Ondernemersovereenkomsten	(1302) 31		
Oorlogsschade (1302) 31, ('08) 128, ('11) 173/74			
Organisatie bedrijfsleven	(1305) 74		
Paarden	(1302) 31, ('06) 93, ('11) 175		
Papier	(1302) 31		
Petroleum	(1302) 31		
Pluimveehouderij	(1312) 190		
Prijnsregeling (1302) 31, ('03) 46, ('04) 56/57, ('05) 75, ('06) 92, ('07) 107/08, ('08) 128, ('11) 173/74/75, ('12) 189			
Radiohandel	(1305) 74		
Rundvee	(1304) 56, ('06) 93		
Rijwielbanden	(1312) 190/91		
Schape	(1306) 93, ('11) 175		

Cijfers tusschen haakjes verwijzen naar nummer E.-S. B., tweede cijfers naar de bladzijde, waar het bericht voorkomt.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

GEVESTIGD TE AMSTERDAM

Maandstaat op 28 Februari 1941

Kas, Kassiers en Daggeldleeningen	f	9.169.034,02
Nederlandsch Schatkistpapier	,,	157.538.035,20
Ander Overheidspapier	,,	7.654.764,81
Wissels	,,	302.244,65
Bankiers in Binnen- en Buitenland	,,	11.223.850,74
Effecten en Syndicaten	,,	6.843.624,93
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	,,	31.945.978,45
Debiteuren	,,	48.244.413,56
Deelnemingen — (incl. Voorschotten)	,,	1.580.209,05
Gebouwen	,,	4.000.000,—
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	,,	1.676.997,59
Effecten van Aandeelhouders in Leendepot	,,	13.132.850,—
	f	<u>293.312.003,—</u>

Kapitaal	f	40.000.000,—
Reserve	,,	10.500.000,—
Deposito's op Termijn	,,	28.396.862,97
Crediteuren	,,	189.576.336,79
Kassiers en genomen Daggeldleeningen	,,	3.355.549,11
Overloopende Saldi en Andere Rekeningen	,,	6.673.406,54
Reserve voor Verleende Pensioenen	,,	1.676.997,59
Aandeelhouders voor Effecten in Leendepot	,,	13.132.850,—
	f	<u>293.312.003,—</u>